

Наше Слово

PIK LXV № 39 (3294) ВАРШАВА, 27 ВЕРЕСНЯ 2020 РОКУ
ЦІНА – зл. 4,00 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Придумай місто наново!

12-13 вересня в Перемишлі вже вдруге відбувся мистецький захід під назвою «Центр світів є тут». Цього року кураторки Ліля Каліновська та Ядвіґа Савіцька перенесли увагу проєкту з минулого міста на його сучасність.

Місто — це не лише люди і каміння, це теж певна розповідь, своєрідний текст, записаний десь поміж мурами та обличчями. У невеликому пограничному Перемишлі впродовж багатьох століть, а також сьогодні зустрічаються протилежні наративи, явища, стилі життя. Сучасність витискає минуле за межі свідомості, хоч історія постійно впливає на сучасність. Триває невтомна гра в «котика та мишку», де ширший контекст культурної різноманітності втілює з поля зору більшість, а меншість добивається можливості повноцінного публічного існування.

Місто пливе, змінюється, оновлюється, заповнюється новим змістом. У мегаполісах зміни помітні виразно, а от у менших містах їх треба пошукати з лупою. До змін у перемиському «центрі світів» цього року знов приглядалися міські активісти, гуманітарні дослідники та — чи не найбільш чутливі до найтихіших сигналів буденності — митці.

Мікрокосмос Галичини

Натхненням для появи художнього проєкту «Центр світів є тут» стала

історія однієї незвичайної перемиської кам'яниці, де у першій половині XX ст. мешкали три видатні жінки: польська активістка Вінцента Тарнавська, психоаналітикиня єврейського походження Гелен Дойч та українська художниця Олена Кульчицька. На честь їхнього вкладу у створення інтелектуально багатого та різноманітного Перемишля у грудні 2019 року відбулася перша подія з циклу «Центр світів є тут» (№1 «НС» від 5.01.2020). Як підсумок — на стіні кам'яниці вирішили розмістити пам'ятну дошку за проєктом дизайнера Андрія Філя (№24 «НС» від 14.06.2020), присвячену цим трьом героїням мікрокосмосу багатокультурної Галичини. На жаль, наприкінці довгого процесу отримання дозволів на встановлення дошки виникли труднощі, тому об'єкт не змогли офіційно відкрити під час цього річного заходу.

Сучасність і порожнеча

Гуляючи вулицями Перемишля, дуже швидко можна побачити багато порожніх вікон та вітрин на перших поверхах будинків.

— На наших очах місто порожнє, багато людей звідси виїжджає, а ті, хто лишаються, мають важке завдання: заповнювати пустоту, — пояснювала на відкритті вернісажу Ядвіґа Савіцька.

Художник — це людина, яка ставить собі неочевидні питання. Тож учасники виставки — відомі митці з Польщі та інших країн Європи — намагалися аналізувати, чим є для них порожнеча в місті, як її заповнювати та чи взагалі треба це робити. Результати їхніх творчих пошуків можна було побачити у звичайних порожніх просторах будинків поряд з площею Ринок, а здебільшого — у загаданий історичний кам'яниці за адресою: Ринок 26.

Як написано у буклеті «Центру світів», думка в очікуванні має бути порожня. Тобто один з головних висновків виставки — не треба боятися порожнечі. Твори сучасного мистецтва не підлягають естетичній оцінці, є результатом суб'єктивного сприйняття світу і мають не тішити очі, а провокувати рефлексію. Так, одна з художниць Едіта Курц, написавши список своїх провин на білій сукні, звернула увагу на те, що гріхи — це певна відповідь на порожне-

чу у житті. Миколай Гарляк у своїй кінострічці показав ізоляцію в пандемії, яка відкрила несподівану пустоту у надмірності вільного часу. Інсталяції з сітілайтів Ондreja Ревіцького апелювали до порожнього споживацтва та постапокаліптичних образів сучасності, а обліплений словом «Нудьга» інформаційний стовп Патрика Криговського та Едіти Курц — до надмірних очікувань від зовнішнього оточення, яке шкодить нашому сприйняттю.

Острови не-пам'яті

У рамках мистецького проєкту «Центру світів» відбулися також три доповіді перемиських дослідників, які кожен по-своєму поставились до порожнечі Перемишля. Історик проф. Томаш Пудлоцький (координатор, відповідальний за наукову сторону «Центру світів») розказував про час зникнення багатокультурної специфіки Перемишля після завершення Другої світової війни, коли в місті було винищено євреїв, а також не стало більшості української інтелігенції, яка тікала від нового комуністичного режиму.

Націоналістичні і проросійські середовища посилюють атаку на українців у Польщі

ІГОР ІСАЄВ,
головний редактор
порталу PROstir.pl

«Перестріляти всіх», «ї*ати цих звірюк», «фальшиве стерво» — так про українців відгукується певний сегмент польського інтернету. «Кожен українець є потенційним вбивцею, бо він є нащадком вбивць», «чи мене обходять їхні вошиві родини в Україні», «український хаме, стань на коліна перед Польським Паном» — за подібні зневаги Об'єднання українців у Польщі в останні місяці подало низку заяв до прокуратури.

«З огляду на численні агресивні заяви та організовану кампанію дискредитації людей, що реалізують проект протидії підбурюванню до ненависті та насильства проти українців (...) ОУП поглибило моніторинг вебсайтів і соціальних мереж, пов'язаних з крайніми правими колами та пресою», — можна прочитати в останньому документі ОУП, у якому підсумовуються дії організації наприкінці весни та влітку цього року. Важливою частиною цих дій стала реакція на атаки на ОУП, але також на прокуратуру та на Фонд Стефана Баторія, котрий профінансував програму боротьби із антиукраїнськими вчинками, що її реалізує ОУП від 2017 року.

Аналіз показав, що в статтях та матеріалах крайніх правих середовищ містяться «чіткі елементи маніпулювання фактами, наклепи та образи на людей, причетних до реалізації проекту».

Моніторинг ОУП показав, що в останній час посилюються спроби зміцнити негативний стереотип українця в Польщі — під лозунгом «розкриття правди» про волинський злочин 1943 року. Так, маніпулюючи історією України, певні середовища намагаються просунути тезу про «людиновбивчі схильності українців». У соцмережах також зросли згадки про територіальні претензії, котрі нібито Україна висуває до Польщі; про те, що польською прокуратурою, поліцією чи навіть Сеймом керують українські громадяни з Києва. Ці відверті нісенітниці, котрі можуть розповсюджуватися цілком свідомо, викликають в частині польського суспільства страх і фрустрацію та перетворюються на злість до сучасних українців і українок. Частина користувачів інтернету після ознайомлення з подібними матеріалами висловлює неприховану ненависть або навіть закликає до вчинення злочину на ґрунті національної різниці.

Про частину таких злочинів ОУП повідомляє прокуратуру — за словами членів організації, кількість висловлювань настільки велика, що заяви надсилаються ледь не щотижня. ОУП отримала також дані від однієї з прокуратур: у жодній із заявлених справ суд не ухвалив виправдувальний вирок, зазвичай присуджуючи до висновків прокуратури (що є досить рідким явищем).

Юридичні дії ОУП охоплювали злочини, що стосувалися протиправних погроз через національну приналежність (ст. 119, §1 Кримінального кодексу Польщі), публічні заклики щодо вчинення злочину (ст. 126а), похвала злочину (ст. 255), підбурювання до ненависті на основі міжнаціональних відмінностей (ст. 256 §1), публічні образи групи

людей або конкретної особи через її національну приналежність (ст. 257), спалювання пам'ятника (ст. 261 §1), образа місця спочинку померлого (ст. 262), наклеп (ст. 212), а також заяви про захист гідності (ст. 24 Цивільного кодексу Польщі).

Цей широкий спектр вичерпно показує злочини, котрі найчастіше стосуються представників нашої громади і важливих для нас місць пам'яті — на основі українського походження. Перекладаючи ці параграфи на простішу мову: образами чи зневагами окремої особи або всієї національної групи були вирази «banderowiec, banderowskie bydło, bydło, banderowskie pomioty, banderowskie g*wno, pomioty, UPAdlińcy, UPAdlina, upaińce, chachoł, gnida, kaban, psy Hitlera, swolocz, ścierwo z Ukrainy». Закликом до вчинення злочину було поєднання слів типу: «won, gonić, je*ać, wupie*dalać» із національним походженням конкретної людини. Прикладом застосування насильства щодо українців став вираз: «znajdzie się kij na banderowskiej g*ry». Похвалою злочину визнано залик: «rozstrzelać wszystkich».

Проте в подібних справах, коли автор заяви буде виявлений і притягнутий до відповідальності, суди зазвичай видають вирок умовно — тобто визнають вину, проте звинувачений «не відчуває» наслідків цього вироку після закінчення терміну випробування (від року до трьох). Умовою зазвичай є визнання власної вини і перепросини. Якщо звинувачений відмовляється, то чує вже вирок обмеження волі. І, як показує практика, коли справа доходить до суду, судді зазвичай не виправдовують покривдженого — скільки б він не говорив про «правду на Волині».

подружжів між греко- та римо-католиками. Вінчання відтоді мало відбуватися в обряді жінки, а діти мали бути хрещені за принципом статі: дівчата в обряді матері, хлопці — за батьком.

Згідно з останніми даними греко-католицької церкви, у Польщі майже половина подружжів, які вінчалися останніми роками, — змішані. Інформація стосується лише таїнств, які проводилися у греко-католицьких храмах, і не враховує цивільних шлюбів та випадків, коли в обрядах були задіяні римо-католицькі священники.

Змішуватися, полячитися, асимілюватися, відходити від свого, покидати своє, лишати, забувати, цуратися. Ослаблювати спільноту.

На одній території зіткнулися дві національні ідеї, почалося протистояння, згодом — виселення, після якого одна сторона однозначно стала жертвою, інша — мучителем.

Уяви, дитино: одного дня колишній ворог стає твоїм чоловіком. Не твій ворог? Тоді мій ворог, ворог твого діда... навіть якщо дідо ворога твого діда — пам'ятаємо.

Кожна, вносу, бодай не полька. Може бути чорна, може бути американка, китайка, французенка... але пам'ятай, не полька.

Якщо в селі була тільки церква, а мешкали там нечисленні польські родини, вони ходили до неї разом з українцями. Зрештою, Бог один. Раз чи двічі на рік, переважно на великі свята, сідали на віз та їхали до сусіднього села, де функціонувала римо-католицька парафія. Усі ті поляки вміли говорити українською мовою. А потім, на заході країни після 1947 року, все змінилось.

Водночас, поки справа дійде до суду, минає досить терниста дорога боротьби покривджених. Тому ОУП опрацювало рекомендації для державних установ та експертів у подібних справах. Організація підкреслює, що для ефективної боротьби держава повинна забезпечити жертвам мови ненависті можливість ідентифікації авторів дописів у соціальних мережах; реалізувати на практиці заборону публічної пропаганди нацистської чи іншої тоталітарної ідеології, котра нерідко підбурює до насильства; також повинна проводити перевірку діяльності організацій, котрі стоять за розпалюванням міжнаціональної ненависті.

Серед програм, котрі пропонує ОУП, — механізм протидії поширенню мови ненависті постачальниками інтернет-послуг та ініціювання освітніх програм у регіонах із активною антиукраїнською діяльністю.

Поки що це завдання для польської держави дуже «на виріст». У рамках реалізації проекту прокуратура ідентифікувала портал Kresy.pl як такий, що сприяє поширенню антиукраїнських висловлювань. Прокурор Мацей Млинарчик вислав у зв'язку з цим листа до міського голови Ломжі (він є органом нагляду для видавця порталу), у якому просить застосувати кроки проти цього медіа, що має «збіжний переказ із російськими урядовими агентствами». Також Kresy.pl, названо прокремлівським медіа, що використовує ідеологічний поділ в Польщі, у дослідженні європейської програми «CEPA STRATCOM», котра займається російською інформаційною війною в Європі.

Проте за понад пів року міський голова Ломжі (з партії «PiC») так і не зайнявся справою. ■

Уривки відповідей на питання, якого немає

КАСЯ
КОМАР-
МАЦИНСЬКА,
культурознавчиня,
Перемишль

Батько Анни (ім'я змінене) був українцем, мати — полькою. Хоча не зовсім так. Насправді вже батько мав змішане польсько-українське походження. Утім, його мати — етнічна полька — під впливом свого чоловіка повністю українзувалась, можна навіть сказати, що стала справжнішою україною за деяких українців. Тому, до речі, відмовилася від своїх онуків, які народилися у змішаному, польсько-українському подружжі її сина. Отже, Анна, як можна очікувати, не говорила про свою бабусю особливо позитивно, як, і, до речі, про своє українське походження загалом. Хоч охрестили її по лінії матері в костелі, а її братів, як батька — у церкві, коли Анна йшла до першого святого причастя, католицький священник прогнав її та наказав шукати українського бога у церкві. З огляду на українське прізвище їй діставалося також від учителів історії та релігії. Прихистку серед інших українців у неї не було, бо ж батьки не належали до громади. Хоч Анна знала, що така спільнота існує, вона ніколи не розуміла, як до неї підійти, знайти розуміння. Боялася, бо буде як з бабою.

— Питання змішаних подружжів взагалі існує? На мою думку — ні. Не знаю жодної такої пари... ну, крім своєї. Про це взагалі говорять? Є така категорія? Когось це цікавить?

Євреї після Голокосту одружувалися тільки з членами власної спільноти — переважно через ортодоксійні правила та бажання відбудувати знищену націю, але не завжди. Велике значення мала можливість розуміти одне одного без слів. Тобто без поетичних метафор: не мусити говорити про найстрашніші речі, побачені на власні очі й відчуті на своїй шкірі; не згадувати і не пояснювати, не роздряпувати ран, знати, до чого не торкатися, де болить.

У такий спосіб вони давали собі раду з травмою.

Чому ми взагалі говоримо про подружжя? Бо, поки не прозвучить сакраментальне «так», усі в родині сподіваються, що все ще якось закінчиться, не встигнувши початись. Друге «так» — це, безумовно, дитина.

Подруга розповідала мені колись про змішану польсько-українську сім'ю, яка у сінях хати повісила навпроти портрети двох предків: один був воїном Армії крайової, інший — Української повстанської армії. Чоловіки ні на мить не спускали один з одного погляду, їхні зображення вітали усіх гостей, які заходили в цю хату. Це був знак польсько-українського примирення під одним дахом.

В Уйковичах (селі, яке розташоване неподалік Перемишля) на початку XIX століття 50% усіх родин були змішаними. У середині XIX століття у Львові від 30 до 60% подружжів були польсько-українськими. 1863 року апостольська столиця ухвалила «Concordia» — документ, який регулював досі неписаний принцип функціонування змішаних

— У подружжях, в парах завжди виникають якісь комунікаційні складнощі, а що вже говорити про людей з різних світів. Я зустрічаюся з китаянкою, уявляєте, яка це проблема? Її батьки не розуміють, чого вона привела білого, з Європи, не знають взагалі, де є Польща. Якщо додати до цього інші проблеми між нами... треба мати надзвичайно велике бажання і наполегливість, щоби бути в таких стосунках, навіть якщо люди дуже одне одного кохають. Не знаю, чи вистачить мені на це сил.

Перше покоління, яке має травматичний досвід, відмовляється від почуттів та емоцій, не хоче говорити — щоби мати змогу жити далі. Друге характеризує надмірна емоційність, чутливість до теми кривди, яку завдали їхнім батькам і спільноті. Лише третє покоління має шанс звільнитися від болю та ухвалювати рішення, на які не впливатимуть пережиті травми.

Якщо узагальнити — є три типи українців у Польщі: дуже свідомі, менш свідомі та такі, що майже не усвідомлюють свою ідентичність. Відтак у змішаних подружжях є кілька шляхів: піти в польському чи українському напрямку або ж почати діалог і шукати золоту середину. Такі пари — це найчастіше свідомий пошук балансу щодо мови, релігії, культури, хоча бувають випадки, де ці теми ґрунтовно проговорюють один раз, і це дозволяє підтримувати взаєморозуміння протягом усього життя.

Це — роздуми, що виникли під час розмови «Змішані подружжя — між дослідженнями та досвідом» за участю антрополога та культуролога, доктора Томаша Коська з Ряшівського університету. Захід відбувся 4 вересня 2020 року в Народному домі в Перемишлі. ■

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

**XVI конкурс української пісні
«3 Підляської криниці 2020»**

Союз українців Підляшшя запрошує виконавців до участі у XVI конкурсі української пісні «3 Підляської криниці 2020». У ньому можуть брати участь виконавці (солісти, дуети, тріо, ансамблі) у наступних категоріях: автентичний фольклор, опрацьований фольклор та сучасна пісня. Виконавців оцінюватимуть у трьох групах: діти, підлітки та дорослі. Охочі взяти участь у конкурсі мають підготувати одну пісню. Прослуховування відбудеться 8 листопада (з 11:00) у Культурному центрі у Більську-Підляському (вул. 3-го Травня 2).

Заявки на конкурс слід завантажити з сайту zur.org.pl, заповнити їх і надіслати до кінцевого терміну (25 жовтня 2020 року) на адресу: biuro@zur.org.pl.

Проїзд оплачують самі виконавці. У разі виникнення обмежень, пов'язаних з пандемією коронавірусу, конкурс проводитиметься в режимі онлайн. Переможці конкурсу української пісні «3 Підляської криниці 2020» будуть нагороджені та візьмуть участь у гала-концерті, який заплановано на 22 листопада у Більську-Підляському.

Ювілей 25-ліття ансамблю «Ранок»

Фото з фейсбук-сторінки події

25 жовтня у Домі культури у Більську-Підляському відбудеться концерт з нагоди 25-ліття українського ансамблю пісні і танцю «Ранок». Ювілей відзначатиметься в рамках XXIX фестивалю української культури на Підляшші «Підляська осінь 2020».

Ансамбль «Ранок» був заснований у 1995 році в Більську-Підляському. У його репертуарі є народні пісні, які ще збереглися на Підляшші. Від 1996 року ансамбль діє при місцевому Домі культури, від 2000 року має танцювальну групу. Зараз «Ранок» нараховує у своєму складі 150 осіб. Ансамбль випустив декілька дисків, був переможцем багатьох конкурсів і фестивалів, проводив турне в Україні, Словаччині, Румунії, Бельгії та Франції.

**Виставка і дискусія про українську меншину
80-х років у Щеціні**

26 вересня у Щеціні заплановано відкриття виставки та проведення дискусії під назвою «У пошуках простору свободи. Українці в Польщі у 80-х роках ХХ століття». У дискусії, яка відбудеться в осідку Щецинського відділу Об'єднання українців у Польщі, візьмуть участь: історики д-р Магдаліна Шимчишин та д-р Міхал Седзяко зі щецинського відділення Інституту національної пам'яті, д-р Дорота Ковалевська зі Щецинського університету, професор Гданського університету Ігор Галагіда, професор Аркадій Слабіг з Поморської академії у Слупську та голова ОУП Петро Тима. Організатором події є Щецинський відділ ОУП.

Виставка ікон у Криниці

19 вересня у Музеї Никифора у Криниці-Здруй (Малопольське воєводство) відкрився вернісаж ікон «Слово стало тілом». У його рамках представлені роботи, які виготовили учасники Міжнародних майстер-класів з іконописання у Новиці. У цих майстер-класах щороку бере участь кілька десятків художників-іконописців з Білорусі, Польщі та України.

Виставку ікон у Музеї Никифора за адресою Бульвару Дітля 19 (Bulwary Dietla 19) можна подивитися до 22 листопада.

**Фестиваль
«Польсько-українська фемінатива»**

18 вересня стартував літературний онлайн-фестиваль «Польсько-українська фемінатива». У його рамках письменниці, художниці, інтелектуалки й активістки з Польщі та України дискутуватимуть не лише про літературу. Також вони розмовлятимуть про те, як вона адаптує для читачів новий характер світу під час і після пандемії, а також — чи в Польщі й Україні схоже розуміють виклики сучасності.

Фото з фейсбук-сторінки Олександри Іванюк

«Великі наративи історії, політики, культури чи буденного життя були створені чоловіками. Форми мовлення нав'язують форму мислення — про світ і роль людини в ньому. Цю тему обговорюють дуже давно, а потреба протистояння патріархальному баченню реальності висловлюється і аналізується протягом багатьох років. Чоловічий наратив стосується також польсько-українських відносин — спостерігаємо їх через призму історичних подій, великих союзів чи політичних зрад, за якими стояла чоловіча частина світу. А яка роль жінки в цьому? Жінки, друга половина, яка весь час мусить вимагати рівного існування не лише в мінливій реальності, але й в контексті, який про неї розповідає», — зазначають авторки проекту.

Яніна Охойська, Таміла Ташева, Марія Пешек, Дана Вінницька, Ірена Карпа — це тільки деякі учасниці літфестивалю, який триватиме до листопада.

Перша зустріч у межах проекту відбулася 18 вересня. Її тема: «Чи війна хвилює жінок? Збройні конфлікти в найновішій польській і українській літературі». Про це розмовляли письменниці Гаська Шиян і Олександра Іванюк з України та Малгожата Реймер з Польщі. Наступна зустріч відбудеться 25 вересня, під час неї учасниці будуть розмовляти про сприйняття жінок в творчій сфері. Третю зустріч заплановано на 23 жовтня на тему мігранток та біженок, а ще одну — на 30 жовтня під назвою: «Завтра може бути надто пізно — активістки правозахисного руху». Наступні зустрічі мають відбутися у листопаді.

Всі події будуть транслюватися онлайн на фейсбук-сторінці «Фемінатива» (facebook.com/feminatywa) та сторінках медіа-партнерів: TOK FM, Wroclowe, Feminoteka.

Організатором фестивалю є Міська бібліотека у Вроцлаві. В команді організаторок є теж асистентка Ольги Токарчук — Ірина Вікирчак. Директоркою фестивалю є українка з Польщі, уповноважена мера Вроцлава у справах мешканців українського походження — Ольга Хребор.

**IV з'їзд колишніх мешканців
сіл Тростянець і Грозьова**

12 вересня відбувся IV з'їзд колишніх мешканців сіл Тростянець і Грозьова. Про це повідомляє сайт Перемисько-Варшавської архієпархії УГКЦ. У з'їзді, на який приїхало кілька десятків осіб, взяв участь греко-католицький архієпископ Євген Попович, митрополит Перемисько-Варшавської архієпархії. Мешканці тих місцевостей, які зараз знаходяться у Підкарпатському воєводстві, були депортовані у 40-х роках в Україну та виселені в рамках акції «Вісла».

Під час з'їзду на кладовищі в Тростянці відбулася спільна молитва, яку очолив архієпископ Євген Попович разом з отцем Миколою Костецьким. Також відслужили панахиду за колишніх мешканців Тростянця та жителів довколишніх місцевостей. Опісля відбулася спільна зустріч в Грозьові з учасниками з'їзду, які приїхали з північних регіонів Польщі та сіл довкола Грозьової.

Село Тростянець існувало з 1492 року. У ньому стояла церква Різдва Пресвятої Богородиці з 1822 року, яку зруйновано у 1947 році. Зараз про українське минуле села свідчать лише українські надгробки на цвинтарі.

**Прокурори виступають на захист
Мацея Млинарчика**

10 вересня Товариство прокурорів «Lex Super Omnia» на своєму сайті розмістило заяву, у якій критикує те, що у прокурора Мацея Млинарчика з окружної прокуратури Прага-Північ у Варшаві відібрали справи, пов'язані зі злочинами на ґрунті ненависті.

Нагадаємо, що Мацей Млинарчик є одним із тих прокурорів, які, окрім типових справ, займаються також злочинами на національному, релігійному ґрунті тощо. Скарги щодо таких правопорушень подавало, зокрема, Об'єднання українців у Польщі. Прокурор Млинарчик керував 30 такими справами і досі жодного разу не програв. Проте скаргами, які були подані після 31 серпня, він уже займатися не буде, оскільки від вересня досудове розслідування у таких справах вестиме районна прокуратура у Отвоцьку під Варшавою.

«Провадження справ, якими займався прокурор Мацей Млинарчик, є прикладом ефективної роботи прокуратури у боротьбі зі злочинами, пов'язаними з мовою ненависті», — пишуть у своїй заяві прокурори. Вони вважають, що Млинарчик розслідував справи більш успішно, ніж інші юристи. На їхню думку, рішення про відкликання цієї категорії проваджень з прокуратури, яка успішно виконувала свою основну функцію, тобто виявлення злочинів, вплине на право потерпілих розглядати справи без зайвих зволікань. «Внесені зміни суперечать дотеперішній практиці ведення цього виду справ прокурорами та свідчать про системну загрозу порушення їхньої незалежності», — пишуть члени організації. Прокурори сподіваються, що надійна робота державних органів у боротьбі зі злочинами, мотивованих національною, етнічною, расовою та релігійною ненавистю, буде відновлена найближчим часом.

Товариство прокурорів «Lex Super Omnia» було засновано у 2016 році, його членами є кілька десятків польських прокурорів. Основною метою організації є досягнення того, щоби прокуратура стала конституційним органом у Польщі.

**Польські підприємці просять уряд скасувати
карантин для працівників зі Східної Європи**

Адам Абрамович, уповноважений з питань малих та середніх підприємств, звернувся до віцепрем'єрки Польщі Ядвіги Емілевич, яка очолює Міністерство розвитку, з проханням скасувати карантин для працівників зі Східної Європи. Про це повідомляється на сайті Офісу уповноваженого. На думку Адама Абрамовича, скасування карантину має стосуватися насамперед українців та білорусів: «Працівники, які їдуть на вихідні додому, наприклад, в Україну чи Білорусь, після перетину кордону не можуть повернутися на роботу до Польщі без відбуття карантину». Проблема працевлаштування полягає у тому, що вони змушені чекати зайві 10 днів, поки приїжджі працівники відбувають карантин.

**Учні білобінського ліцею
захворіли на коронавірус**

З початком навчального року чи не щодня преса повідомляє про нові захворювання COVID-19, зокрема серед учителів та учнів. Цього разу коронавірусом захворіли двоє учнів з українського ліцею у Білому Борі, вони якраз приїхали на навчання з України. Чотири особи, які були в контакт з хворими, перебувають на карантині, решта учнів ходить до школи.

— Шістьом особам (чотирьом дівчатам та двом хлопцям), які приїхали до нас на навчання з України, ми зразу зробили тести на COVID-19, і виявилось, що хлопці хворі. Оскільки молоді не мали ніякого контакту з іншими учнями, то навчання відбувається нормально. Хлопці перебувають в ізоляції, а дівчата — на карантині, який триватиме до 24 вересня. Учні не виходять зі своїх кімнат, ми контактуємо з ними тільки телефоном. Після завершення карантину молоді ще раз протестують на коронавірус, — каже директорка ліцею Дорота Джевецька.

Досі у Білому Борі не було захворювання на COVID-19, тому у перші дні люди дещо піддалися паниці. Однак сьогодні ситуація нормалізувалась, також виявилось, що в місті захворів ще учень з польської школи, тож люди потроху звикають до нових реалій.

— Вважаю, що наша школа дуже безпечна, — каже директорка, — оскільки ми тестуємо усіх учнів, які приїжджають до нас на навчання з України. Ми мусимо при звичаї до того, що живемо у постійній загрозі захворювання, а коронавірус завжди поряд з нами. Кожен з нас повинен насамперед дотримуватися всіх вимог і бути відповідальним. Я рада, що у нашій школі проводяться тести на COVID-19, за що я дуже вдячна Управлінню маршалка Західнопоморського воєводства, яке фінансує тестування. Це дає нам можливість швидко реагувати на ситуацію і почувати себе у школі безпечно. (Анна ВІННИЦЬКА)

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

ПОДІЇ

Світлиця в Асунах

Український осередок в Асунах у новому форматі

Цього року гміна Барцяни (Вармінсько-Мазурське воєводство) стала єдиним власником світлиці в Асунах, де багато років проходить відомий місцевий український захід «Сільські гуляння». Про плани щодо будинку і про підтримку місцевих українців розповідає війт гміни Марта Камінська.

Григорій СПОДАРИК: Чому гміна, купивши частину приміщень у греко-католицької парафії, вирішила стати єдиним власником будівлі?

Уже понад двадцять років тут відбувається відомий український захід та знаходиться греко-католицька церква. Отже, місце стало важливим для місцевих українців. Я хочу, щоб Асуні постійно залишалися центральним осередком цієї громади. Про це я думала вже під час виборчої кампанії, коли визначала пріоритети своєї каденції. Мені важлива також активізація цього регіону. Ми як місцеве самоврядування маємо партнерів в Україні, Литві, Латвії і сусідній Калінінградській області Росії. Якщо ми створимо в Асунах відповідну інфраструктуру, тут можна буде проводити, наприклад, міжнародні зустрічі молоді. Зможемо і краще організовувати «Сільські гуляння». Цього року на заході мав виступати гурт «The Ukrainian Folk», який відзначає своє 30-ліття. Пандемія змусила нас змінити плани, але я гарантую, що, коли вже не буде обмежень щодо масових заходів, концерт цього колективу в Асунах відбудеться.

Марта Камінська

Право власності на будинок та інвестиції вимагатимуть витрат із бюджету гміни. Як місцеві депутати сприйняли цю ініціативу?

Якогось особливого захвату не було, але загалом все відбулося без протестів. Інші гмінні справи вимагають набагато більше моїх клопотань та переконувальності. Крім цього, тут не йдеться про

великі кошти, бо для власника приміщень греко-католицької парафії прибуток просто не був важливим. Ми усвідомлювали, що право повної власності дозволить гміні інвестувати в будівлю і залучати зовнішні кошти. А форма співвласності (якби частина приміщень і далі належала парафії) через формальні врегулювання не дозволила би нам взяти на себе повне фінансування хоча б ремонту даху.

Як в майбутньому має функціонувати цей об'єкт?

Безперечно, збережеться його роль світлиці, у якій зустрічатимуться представники місцевої сільської громади. Я хочу також розвивати започаткований раніше проєкт — місцеву українську кімнату пам'яті. У ще одній частині будинку, яку ми прибрали, плануємо створити кімнати для ночівлі туристів або учасників обмінів, про які говорила. Я вірю, що в майбутньому ми проводитимемо також інтеграційні зустрічі для пенсіонерів, зокрема й міжнародні. Загальна тенденція «старішання» суспільства зобов'язує нас частіше думати про проєкти, адресовані цьому поколінню. Відзначу також, що будинок знаходиться на великій мальовничій ділянці, розташованій одразу біля берега річки Омет. Аж проситься ідея створення там рекреаційної зони: встановлення альтанок, столів, облаштування місця для вогнища. Я мрію, аби в майбутньому асунський комплекс став місцем для конференцій, корпоративних зустрічей, весіль чи днів народжень. Таких об'єктів у гміні зараз не вистачає.

Перевагою Асун може бути периферійний характер місцевості. Гостям це даватиме свободу, затишну атмосферу та шанс хоч на мить втекти від щоденного шуму і поспіху. Інвестуючи у цей будинок, історія якого сягає 500-літньої давнини, ми хотіли би підкреслити його природну красу. Тому варто було би покращити освітлення його головної зали, відреставрувати старовинні дерев'яні балки. Завдяки до-

датковим функціям будівлі можуть з'явитися і нові робочі місця в галузі туристично-гастрономічних послуг.

Про те, як мав би виглядати цей будинок, я точно розмовлятиму з українською громадою, зокрема з лідерами Об'єднання українців у Польщі. Вступні плани і можливості я вже проаналізувала з віцемаршалком нашого воєводства Мироном Сичем та іншими представниками самоврядування, які багато років підтримують українців у регіоні. Можливо, у майбутньому вдасться створити посаду координатора цього місця. Така людина повинна була би бути вихідцем із української громади, знати і розуміти її потреби.

Які роботи проводитимуть у будинку найближчим часом?

Зараз ми шукаємо гроші на основне завдання — ремонт даху, який протікає. На першому етапі хочемо також поклагодити зовнішні стіни. Важко щось передбачити по часу, але я точно хочу завершити ці роботи за свою першу каденцію і продовжувати протягом наступної, якщо виборці дозволять. Насправді я вірю у це місце і маю багато ідей. Звичайно, все залежить від фінансових можливостей. Тому ми мусимо добиватися того, аби будинок невдовзі почав приносити прибуток, «заробляти сам на себе».

Однак найважливіше — аби українці, як і раніше, відчували тут рідну атмосферу і могли продовжувати традиції своїх предків. Це має значення ще й тому, що з кожним роком перших депортованих представників громади стає шораз менше. Хочу підкреслити, що я сама завжди по-особливого ставлюся до того, що пов'язане з моїми батьками чи дідами. Я хочу, щоб українці відчували, що це також їхня гміна; не мусили їхати кудись далеко, щоб послухати живу свою музику, позичити книжку чи подивитися фільм когось із українських режисерів. ■

Фото автора статті

Злочини на ґрунті ненависті: їх менше чи більше?

За останні роки в Польщі скоротилася кількість злочинів на ґрунті ненависті — так твердить віцеміністр, відповідальний за справи національних меншин, Блажей Побожий. Зовсім інакше ситуацію оцінює омбудсмен Адам Боднар.

Розбіжні оцінки прозвучали на засіданні Сеймової комісії нацменшин, що відбулося 14 жовтня, де презентували звіти щодо кількості злочинів на ґрунті ненависті. За словами представниці Державної прокуратури Барбари Своробович, такі порушення становлять 0,14-0,15% від усіх злочинів. Вже багато років цей показник не змінюється, тому немає підстав для хвилювань. Зі свого боку віцеміністр Блажей Побожий підкреслив, що виявлення ненавистницьких атак значноросло, у 2015 році цей показник складав 40%, а у 2019-му — вже 73%. На додачу у 2019 році в порівнянні з 2018-м на 190 скоротилася кількість відкритих справ і становила 934. З інформації прокуратури виникає, що найбільше досудових розслідувань відкрито у справах атак щодо української національності. У 2018 році їх було 253, а в 2019-му — 336. У статистиці згадується також єврейська та ромська національності. Кількість усіх досудових розслідувань, відкритих в ті роки, — 1115, але більше 40% з них були призупинені саме на цьому рівні, не доходячи до суду. Також 241 справа завершилась направленням у суд звинувачень, 17 — добровільним припінанням вини, а 43 — умовним припиненням (коли порушення не є великим). Варто

відзначити, що чиновники не назвали кількості справ, які остаточно завершилися судовими вироками. Таку інформацію просили депутати та голова Об'єднання українців у Польщі Петро Тима, натомість віцеміністр заявив, що презентація даних тільки про судові покарання могла би показати, що злочинів з ненависті... «немає або їх дуже мало». Від представниці прокуратури Петро Тима не отримав також пояснення причин усунення від справ щодо злочинів на ґрунті ненависті столичного прокурора з багатолітнім досвідом і великими успіхами Мацея Млиначика. Про справу писали провідні польські медіа, «Наше слово» присвятило цьому першу сторінку в попередньому номері (№ 38 «НС» від 20 вересня 2020 року), а Барбара Своробович лише попросила голову Об'єднання надіслати офіційний запит, зокрема із зазначенням прізвища цього прокурора.

З позитивною оцінкою кількості злочинів на ґрунті ненависті не погодився омбудсмен Адам Боднар. У своїх твердженнях він спирався на дослідження, проведене спільно з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), результати якого презентували ще у 2018 році. З нього виникає, що 18% українців, 8% мусульман і аж

43% африканців в 2016-2017 роках зустрілися зі щонайменше одним злочиним на ґрунті ненависті. У випадку українців, які становили кількісно найбільшу досліджувану групу, лише у Малопольському воєводстві могло дійти до скоєння навіть 44 тисяч таких злочинів. Водночас у статистиці Міністерства внутрішніх справ і адміністрації в цей же час у воєводстві зафіксовано лише 18 кримінальних проваджень. Тому Адам Боднар відзначив, що основною проблемою є низький рівень заяв про злочин: «З дослідження виникає, що поліції повідомляють лише про 5% злочинів». За його словами, причини, які називають самі жертви, — це побоювання щодо упередженого ставлення з боку поліції, страх перед залякуванням чи помстою з боку злочинців. Проблеми видно й у тому, що 59% українців намагається не вживати рідної мови у публічних місцях, 39% мусульман уникає одягу, який асоціюється з їхньою релігією, а 46% африканців під одягом намагається приховати свій колір шкіри.

Позаяк презентована статистика та висновки обох сторін повністю різнились, вони могли стати основою предметної дискусії. Її учасники могли б задуматися, наприклад, над тим, як допомогти потенційним жертвам ненавистницьких актів побороти страх або сумніви і повідомити про злочини. Можна було б говорити й про нові кампанії, зокрема серед молоді, щодо мови ненависті. Можна було б задуматися, що для обмеження цього явища можуть

зробити спільно політики, чиновники з міністерства, прокуратура, поліція та національні меншини. Але цього не сталося. Віцеміністр Блажей Побожий та співголова комісії Войцех Зубовський доклали багато зусиль, щоби знайти недоліки у презентованому омбудсменом дослідженні. Також традиційно цінний час засідання «вкрав» і депутат Гжегож Браун («Конфедерація»), який переконував присутніх у тому, що «мова ненависті» — це вигадана категорія, якої немає у польському законодавстві. Хоча здавалося б, не треба прикладати великих інтелектуальних зусиль, щоб вищезгаданий термін розшифрувати як статті кримінального кодексу про підбурювання до ненависті чи образу з огляду на національну або релігійну приналежність. Треба сказати, що віцеміністр Блажей Побожий на засіданні комісії зауважив, що вписання мови ненависті у кримінально-кодексові рамки може бути складним, хоча б з огляду на проблеми з дефініцією. Може, однак, варто спробувати це зробити? І тут не йдеться тільки про полегшення розуміння проблематики для деяких депутатів. Як пригадав омбудсмен, польський уряд ще в 2017 році погодився розширити захист від мови ненависті і прийняв відповідні рекомендації Організації об'єднаних націй (ООН). Брак знань в одного чи двох депутатів — це не проблема, але нею є втрата репутації польської держави серед міжнародного співтовариства. ■

Сторінку підготував
Григорій СПОДАРИК

УКРАЇНА

Найбільша літературна подія року перейшла в онлайн

2020 рік став випробуванням не лише соціально, мистецька сфера зараз теж перебуває у невагомості, якої давно не відчувала. Закриті музеї, театри, філармонії, кінотеатри, освітні заклади культури – всі місця, де митці представляють плоди своєї творчості. Багато культурних подій ми «пересиділи» по домівках через карантин і вони не відбулися. У травні книголюби вперше за роки його існування пропустили Книжковий Арсенал – щорічний літературний фестиваль у Києві.

І ось – вересень. Напруга страху перед COVID-19 трохи спала, а на часі саме 27-й щорічний книжковий форум – Форум видавців у Львові, який за ці роки змінювався і розширювався, навіть змінив назву (тепер, з 2018 року, це Book Forum), але незмінно, з року в рік відбувався восени. Форум виник в ті часи – в 1994 році – коли уже після проголошення незалежності настала, здавалось, неподоланна криза всього українського. Саме тоді коло активних видавців, письменників, літературних діячів зібралось у Львові, аби обговорити свої подальші дії: що робити, куди рухатись і яким чином відродити літературу, котра була практично знищена цензурою радянської пропаганди.

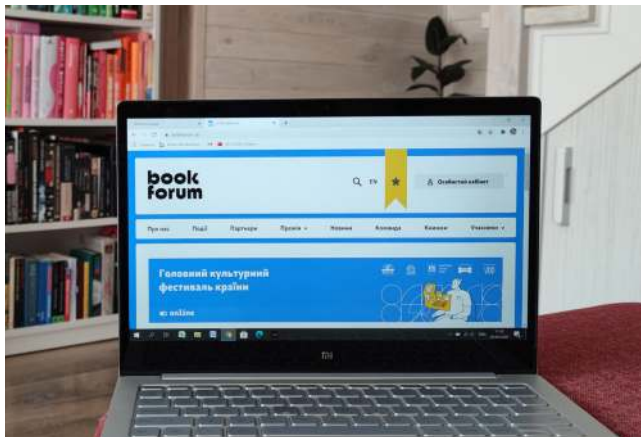

ФОТО АВТОРКИ СТАТТІ

Масові культурні події зараз, на відміну від весни, потроху навчилися виходити у віртуальний простір. Тому Book Forum цього року таки відбувся: на сайті постійно трансливалися онлайн-події, на ютубі створено спеціальний канал, де викладені всі відео форуму. Для багатьох поціновувачів української літератури саме цьогорічний форум став визначальним, бо з'явилася змога віртуально відвідати події, заради яких у минулі роки довелось їхати до Львова. Сам форум теж глобалізувався, адже з'явилася можливість запросити ще більше відомих людей, які, не перетинаючи океанів, змогли зі своїх домівок поговорити з відвідувачами онлайн-подій. А ще один бонус – всі ці відео можна подивитися і послухати у будь-який зручний час, навіть просто зараз на сайті bookforum.ua.

Перепис населення – головна тема фестивалю

Ознакою доброго смаку стало присвячувати будь-якій більш-менш значущій події певну суспільно важливу тему. Цього року тема неочікувана, і ні, вона не про пандемію! А про те, що знову НЕ відбулося.

В Україні вже довгий час не проводиться перепис населення. Він має показати українцям не просто скільки нас, але й хто ми є загалом, адже в опитувальниках є такі важливі запитання щодо самоідентифікації, яких немає в жодних документах: це і національна ідентичність (можна точно визначити національні спільноти), і кількісне проживання у родинному колі і багато інших.

Що нам дає ця інформація? Що нам з того, що ми дізнаємося, як живуть українські родини, скільки людей в кожній, який їхній вік і які в них, зрештою, потреби? Дуже серйозною проблемою нині, в час війни, є питання самоідентичності, і саме перепис дозволить зрозуміти не просто хто ми є, а ще й – ким ми себе вважаємо.

Цій темі були присвячена не одна цікава дискусія, де українські спеціалісти та спеціалісти ґрунтовно і зі знанням справи пояснили проблеми в цій царині. Але, на жаль, стало зрозуміло, що ми дуже далеко від їх вирішення, адже підготовка до перепису, яка займає у професіоналів не менше 10 років, є так само важливою, як і сам процес.

Також ми маємо багато стереотипів щодо таких ефемерних понять, як сімейні цінності, духовність, роль жінки в суспільстві та інших. Ці стереотипи втраять свої високі позиції, коли відкриються реальні дані про те, як і чим живе Україна, і це буде дуже корисно, адже

дозволить нам офіційно вийти з міфологічного існування якоїсь «ідеальної» українки чи українця до реальної сучасної людини, швидше за все, космополіта.

Щоб повністю розкрити головну тему, на фестивалі окремо сформовано тематичні кластери та спецпроекти. Кластери «Жінка в темі», «Філософія», «Наука й технології», «Медіа», «Війна» та інші мають своїх кураторів, там щоденно проводяться дискусії.

«Форум – це можливість побути у колі своїх»

Чи викликав цьогорічний форум сильні емоції і які плюси і мінуси онлайн-спілкування, ми розпитали в учасниць та глядачок, які цього року перебувають одночасно і на форумі, і у своїх домівках або на робочих місцях.

«BookForum у відеоформаті – це нагода роздвоїтися та побачити всі події, які тобі цікаві. У Львові щороку треба було розриватися між кількома цікавими подіями, та ще й ефірами форумної студії Радіо Культура, котрі були в один час. Цього року можна переглянути стільки відео, скільки влізе. Це, звісно, великий плюс. Мінусом є брак атмосфери. Вересень у Львові – час зустрічей, обіймів, кипіння ідей і палких дискусій на терасах. І цього дуже не вистачає». (Ірина Славінська, продюсерка Радіо Культура, Київ)

«Форум – це була можливість побути у колі своїх. Раніше, перш за все, це була можливість дізнатися про новини видавництва і придбати книги, до яких в Одесі не було доступу. А останні кілька років форум – це був такий собі нетворкінг. Там народжувалися спільні проекти, книги, програми. Запалу вистачало на увесь рік. Великим мінусом є те, що зараз немає міжособистісного спілкування, це для мене найважливіше. Але безперечно, величезний плюс, що з будь-якої точки світу можна послухати розумних людей». (Світлана Бондар, журналістка, керівниця літературної частини театру імені Василька, Одеса)

«На жаль, я не дивилася жодної акції форуму онлайн, можливо, перегляну пізніше. Зараз не маю такої можливості. І якщо чесно, то і бажання теж. Але я модерувала розмову з Олегом Сенцовим. Це вже не вперше ми з ним в онлайн. Переглядав багато, але живого контакту бракує. Найкращий варіант – це коли зустріч відбувається у звичайному форматі, але її записують на камеру і передають в ефір». (Мар'яна Савка, видавчиня Видавництва Старого Лева, Львів)

Головне, що дають такі події, – це концентровані емоції. Адже всі книжки є в доступі, інтерв'ю з письменниками, видавцями та літературними критиками теж можна прочитати у різноманітних виданнях. Але цей максимум всього за кілька днів отримати можна лише на літературних подіях такого зразка. На мій погляд, однією з найпомітніших і найбільш наповнених емоціями акцій у цьому році стала «Ніч поезії та музики non-stop». Це справжня літературна тусівка, де концентрується чисте мистецтво, ніякої практичності. Але цього разу, відкривши її на ноутбучі, я не відчувала драйву справжньої події. Так, це важлива і кропітка робота – якісна трансляція відео такого штибу. Але, гадаю, віртуальна реальність ще не скоро замінить справжнє життя з його запахами, розмовами з обіймами і живим блиском очей співбесідника.

Мій топ-5 книг, вартих прочитання серед переможців Форуму 2020:

1. Олександр Михед «Я змішаю твою кров з вугіллям (зрозуміти український схід)»
2. Софія Андрухович «Амадока»
3. Олег Сенцов, двотомник «4 з половиною кроки» (хроніка одного голодування)
4. Наталка Гуменюк «Загублений острів»
5. «Літературно-джазові імпровізації» (інтермедіальні студії) за редакцією Світлани Маценки.

Жанна КУЗНЕЦОВА

ПУЛЬС УКРАЇНИ

Кравчук вважає, Росія буде блокувати роботу Тристоронньої контактної групи, якщо український парламент не змінить постанову про місцеві вибори. Про це він заявив в коментарі українським медіа. Діюча постанова про місцеві вибори в Україні, яку затвердив парламент, передбачає, що місцеві вибори на окупованих територіях можуть відбутися лише за умови деокупації, виведення усіх незаконних збройних формувань з території України та відновлення контролю над кордонами. Представники Росії в «мінських» і в «нормандських» переговорах домагаються від України проведення виборів на окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Вибори на цих територіях означатимуть легітимізацію фейкових республік «Л/ДНР», чого Київ намагається не допустити. Також Кравчук зазначив, що переговори щодо Донбасу можуть перенести з Мінська в інше місце, оскільки політична ситуація в Білорусі не сприяє роботі на Мінському майданчику. Рішення про перенесення може прийняти ОБСЄ як модератор.

Україна – друга в Європі за кількістю померлих від Covid-19. За суботу, 19 вересня, в Україні зафіксували 2966 нових випадків коронавірусу, померла 41 особа. Про це повідомляє Міністерство охорони здоров'я. Лідером з поширення Covid-19 стала Харківщина другим є Київ. Також найбільше захворювань на Тернопільщині та Одещині. Найвищий показник летальних випадків у суботу – на Львівщині. Україна знаходиться на 15-му місці за новими випадками коронавірусу у світі і на 4-му в Європі. За кількістю померлих за добу Україна 16-та у світовій динаміці і 2-га в європейській. В Європі за попередню добу найвища смертність у Росії (144 летальних випадки).

У суботу, 19 вересня, на Майдані Незалежності у Києві пройшла акція до Дня білоруської символіки – День білоруського прапора. Акція тривала півтори години, в ній взяло участь близько 50-70 людей. Учасники розгорнули великий білоруський національний біло-червоно-білий прапор на знак солідарності з учасниками акцій протесту проти фальсифікації виборів у Білорусі, які на своїх акціях використовують цей прапор. 19 вересня відзначається білоруське національне свято, День білоруської символіки. У 1991 році Верховна Рада Білорусі прийняла закон, згідно з яким державними символами Білорусі знову стали біло-червоно-білий прапор та герб Погоня.

В Криму в деяких населених пунктах окупанти обмежать подачу води. З 23 вересня жителям Алушти, Партеніту та Малего Маяка відбудуться обмежувальні заходи подачі води. А саме – в нічний час із 23:00 до 05:00 у системі водопроводу буде знижено тиск. Про це повідомляє медіа «Крим.Реаліті». Окупаційна влада запевняє, що такі обмеження є «тимчасовим заходом», який нібито допоможе не допустити ситуації повної відсутності води. Очілюючи окупаційної адміністрації Алушти Галина Огнева визнала, що в Ізобільнецькому водосховищі (розташоване в Алуштинському регіоні й обслуговує навколишні населені пункти) залишилося замало прісної води – її вистачить тільки до грудня.

Всі іноземці-паломники залишили територію поряд лінії кордону України з Білоруссю біля пункту пропуску «Нові Яриловичі» в Чернігівській області. Про це повідомляє пресслужба Державної прикордонної служби. Раніше відповідно до постанови уряду з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19, в'їзд в Україну для іноземців було закрито з 28 серпня по 28 вересня. З 14 вересня на ділянку українського кордону з Білоруссю масово прибували паломники-хасиди. Вони планували потрапити в Україну для святкування єврейського Нового року (Рош га-Шана святкуватиметься з вечора 18 вересня по вечір 20-го – *ред.*). Силовики кілька днів роз'яснювали іноземцям рішення українського уряду. 18 вересня паломники покинули територію поблизу пункту пропуску «Нові Яриловичі», залишивши багато сміття.

Підготувала Христина ЗАНІК

ПОДІЇ

Культура об'єднує людей

Чудова музика народів-сусідів, добрий спів та гарно проведений час – саме так можна підсумувати ювілейний захід «Зустріч культур», що вже у 15-й раз організував у Кошаліні місцевий відділ та гурток Об'єднання українців у Польщі. А одним з того, що об'єднувало багатолюдну публіку цьогоріч, стало відчуття радості від можливості бути разом, попри пандемію.

Святкуванню ще й допомогла погода, оскільки сонце позитивно налаштувало відвідувачів «Зустрічей». Від першого заходу змінилося багато, однак незмінним залишається бажання організаторів наблизити відвідувачів події до традицій національних та етнічних меншин, які живуть саме на Помор'ї, і таким чином формувати громадянське суспільство, відкрийте до національних та культурних відмінностей. Цього разу на «Зустрічі» виступили представники української, німецької, ромської, кашубської та польської культури.

Крім виступів музичних гуртів, тут була експозиція стендів з художніми виробами українських та польських майстрів, а також – з традиційною кашубською випічкою. Для дітей вже вдруге організували спеціальну зону з атракціонами.

— Ми представляємо роботи наших майстрів: як великих, так і малих, — розповідає майстриня Алла з товариства «Майстерня». — Тут і декоративні стрічки в національних кольорах, соняшник, прикрашений цукерками, сувенірні ляльки-мотанки, дерев'яні писанки та сукні, вишиті бісером. Цим рукоділлям ми хочемо розповісти ін-

шим національностям про нашу Батьківщину.

— Попри те, що я часто відвідую з сім'єю свою рідню в Україні, але все ж таки тужу за рідним краєм, бо залишила там усе найдорожче, — додає друга майстриня Іванка. — Усе це ми хочемо показати тут, у Кошаліні. Тому на нашому стенді є червоні корали, вишивані сорочки чи рушнички до великодніх кошиків. А я сама виготовляю чоловічі краватки-метелики. І все це користується великим зацікавленням.

Побіч українського стенду розгорнувся кашубський, де пригощали відвідувачів смаколиками: сирним пирогом, дріжджовими булочками, пирогом з ягодами. Найбільшою популярністю користувався, однак, кашубський кух — дріжджовий пиріг зі сливами, не надто солодкий і дуже смачний.

— Дуже жалкуємо, що немає з нами Романа Біласа, який незмінно вже 15 років організовує ці чудові зустрічі, — сказав заступник міського голови Пшемислав Кжижановський, відкриваючи свято. — Він зараз перебуває на карантині, однак здоровий — це певного роду знак часу. Чудово, що сьогодні, попри пандемію, тут набагато більше глядачів, ніж минулих років. Ми дуже радіємо, що маємо нагоду зустрітися з українською, ромською, німецькою, кашубською чи єврейською культурами. Жителі нашого міста дуже полюбляють ці зустрічі.

— Двадцять років тому помер Єжи Гедройць, людина-історія. Він мріяв про те, аби Річ Посполита була батьківщиною багатьох народів, — наголосив голова Кашубсько-Поморського об'єднання Ян Вировінський. — Сьогодні на кошалінському Ринку маємо саме таку Річ Посполиту, тому тішимося, що можемо у вільній Польщі підтримувати її традиції.

Культура вміщає в собі історію, традицію, мистецтво. Це живий процес,

який постійно розвивається та рухається. Культура ламає ще й стереотипи і не дозволяє бути зацикленним тільки на своїй спадщині. Культура також дає відчуття приналежності й ідентичності. Й саме цю самосвідомість та приналежність до свого народу чути було з перших звуків поодиноких музичних гуртів. Ці ансамблі, однак, вміють черпати натхнення також з інших традицій. Український гурт «Горпина», кашубський «Фукус», ромський «Романца», німецький «Одер Бласс Банд», вокалістка Віка Федотова — це яскраві представники музичної сцени кожної з меншин, проте у їхній музиці відчужаються також балканські, ірландські, бретонські чи шотландські ритми. Вони мають за плечима низку концертів як у Польщі, так і за кордоном, беруть участь у різноманітних фестивалях, записують компакт-диски.

— Такі зустрічі дуже важливі й їх потрібно організувати набагато більше, — каже Володимир Купер, лідер зірки свята, гурту «Горпина», який традиційно завоював прихильність публіки. — Потрібно доносити полякам, що у країні теж живуть національні та етнічні меншини, й їх відносно багато. З традиції тих же меншин потрібно «брати жменями», тоді можна стати культурно багатшим.

Цьогоріч вперше під час «Зустрічей» виступила також молодь з українського ліцею у Білому Борі — вони відновили у школі хор і до Кошаліна приїхали під опікою Катерини Полевчак. Хористка Ганна Тимченко прибула до Білого Бору з Херсонської області, Маргарита Салань — з Львівської, а Софія Кішено — з Черкаської. Навчанням у ліцеї дівчата дуже задоволені, а у Кошаліні польському глядачеві хотіли представити багату пісенну традицію України. ■

Анна ВІННИЦЬКА
Фото авторки статті

Придумай місто наново!

Продовження з 1 сторінки →

Етнографія д-р Ольга Соляр поділилась своїм досвідом повернення з «островів не-пам'яті» старих українських кладовищ на прикладі діяльності товариства «Магурич». Наприкінці літературознавець проф. Анджей Юшик розповів про постапокаліптичну порожнечу на прикладі творів сучасної культури. Як виявляється, попри своєрідну для жанру наукової фантастики форму, вони розказують про звичайні прагнення та емоції, які люди відчують, наприклад, коли дивляться на спустілі від пандемії міста. Усі ці лекції, а також дискусія після них, відбулися у приміщенні Товариства друзів науки, що розташовано у кам'яниці на вулиці Костюшка, поруч українського Народного дому.

Народний дім: складова центру

Перемиський відділ Об'єднання українців у Польщі приєднався до організації «Центру світів» вже вдруге не лише тому, що захід стосується пам'яті про українську художницю Олену Кульчицьку. Кураторок виставки та партнерів з Народного дому об'єднує ідея Перемишля як спільної цінності та бажання діяти задля його розвитку.

Отже, частина заходів відбулася й у Народному домі: у приміщеннях на першому поверсі були розміщені експозиції. У По_карпатській опинились світлина перемиського фотографа Марка Горвата із зображенням фрагментів запущених об'єктів, показуючи якими порожніми виглядають поки-

нуті місця. У другому приміщенні, де колись був салон-перукаря, Ліля Каліновська створила інсталяцію «Шари історії». В ній накладаються на себе фрагменти розповіді з минулого (старі меблі та предмети, старомодні узорі намальовані на стіні) та обіцянки майбутнього — реквізит ремонту, який, до речі, насправді тут відбувається. З одного боку, добре, що світ іде вперед, з другого — лишається ностальгія за тим, що затирається.

Згодом у Народному домі відбулися ще три події у рамках проекту: перформативна вистава Людомира Франчака «Атлас звуків/дзвони», концерт музиканта «Святий» та розмова двох експертів із суспільно-культурного розвитку міст.

«Атлас звуків/дзвони» був запрошенням до виняткового звукового архіву автора, який записує довкола себе різні звуки. Це були звуки Перемишля, і перш за все — дзвони, які є однією з важливих складових звукової ідентичності міста. Автор звертає увагу на присутність звуків у просторі, на їхню природу, існування, а також — на перший погляд неочевидну тривалість, неминучість.

Простір як завдання для наступних поколінь

Кульмінацією заходу стала зустріч з культурологією Олександром Лігорович та публіцистом Едвіном Бендиком. Експерти звертали увагу на те, що порожнеча — це не завжди щось погане, часто це поле для експериментів, або — на прикладі площ і майданів — для громадських ініціатив, об'єднань, а коли треба —

то й спротиву. Отже, важливо не забудувати міста насильно — на цьому наголошувала Олександр Лігорович — варто іноді стриматися з новобудовами, добре подумати, а якщо немає ідеї — лишити простір як «домашнє завдання» для наступних поколінь. Нехай вони теж мають змогу міняти обличчя своїх міст.

Едвін Бендик говорив про міста майбутнього — в яких матеріальне буде перетинатися з віртуальним, підкреслював потребу створення безпечних і зручних просторів для молоді. Важливо, аби молоді люди не сприймали свої тіла та телефони як єдине, за допомогою чого вони можуть себе виразити. Варто приділити увагу молоді та віддати їй частину міського простору, щоб вони не закривалися в собі та не тікали у віртуальність.

На питання про реальність після пандемії та шанси на перенесення центрів життя з мегаполісів до менших міст, як Перемишль (де немає корків, а є більше природи), експерти відповіли, що це не тренд, проте є перші ластівки змін: «Не маємо ще таких досліджень, але завданням культурологів є особливо привертати увагу до слабких сигналів, бо іноді бувають пророчі».

Урочистість «невідкриття дошки»

Щоб встановити пам'ятну дошку, згідно польського законодавства, треба мати згоду власника будинку, на якому вона буде розміщена, та дозвіл Консерватора пам'яток архітектури. Організатори виконали ці формальності. Утім, якщо з'являються сумніви щодо біографії людини, яку відзначають, рекомендовано попросити про оцінку Інститут національної пам'яті (ІНП). Сумніви

щодо біографії Олени Кульчицької, а особливо її нібито комуністичного минулого, яке мало би підпадати про закон про декомунізацію, заявили стурбовані мешканці міста, представники кресових середовищ.

Кульчицька не була членкинею партії. Коли стала депутаткою Верховної ради УРСР, їй було вже понад 70 років, вона займала цей пост за поданням від представників тодішньої інтелігенції. Про її ставлення до режиму найкраще свідчить листування з арештованими друзями та допомога політв'язням.

Але міський голова на основі громадських сумнівів вирішив віддати справу до розгляду ІНП, а організатори, у знак доброї волі, вирішили почекати на рекомендацію ІНП. Можна тут наголошувати на непотрібній релятивізації історичних фактів, небажанні вшановувати пам'ять про видатних жінок в історії міста, та ще більше — на небажанні українських слідів у публічному просторі Перемишля... все це буде правдою. Утім, кураторки не втрачають надії, оскільки ІНП, здається, не збирається піддаватися маніпулятивній грі «стурбованих середовищ». Отже, лишається ще хвилину почекати, утримуючи дошку під чорною плівкою, а коли не буде вже жодних перешкод — відкрити з відповідною честю.

В Перемишлі знов зіткнулись між собою дві протилежні розповіді — одна творча і відкрита, друга — сповнена переляком та негативом. На щастя, за першою, окрім гарних ідей, стоїть теж мова закону. Лишається сподіватися, що незалежно від того, хто голосніше кричить, вона має більше значення, ніж аргумент сили та простий авантюризм. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА
Фото авторки статті

ПОВЕРНЕННЯ

Ліски

Прабатьківські землі чекають своїх нащадків

Попри коронавірус, наприкінці серпня у 17-й раз вздовж кордону з Україною, тобто у Корчмині, Лісках, Кривиці, Верхраті, Ульгівку, Білостоці (місці поховань воїнів Української повстанської армії) та інших місцях Люблінського воєводства, все ж таки відбулися «Дні добросусідства» – зустрічі, ініційовані в перших роках ХХІ століття отцем митратом Стефаном Батрухом.

Попередніми роками на цей захід з'їжджалося навіть до тисячі українців з усіх закутків Польщі, а також давні мешканці тих сторін або їхні нащадки, які живуть нині в Україні, а то й за океаном. Проте цього разу на давні прабатьківські землі навідалося лише до двох сотень українців з Ольштина, Лігніці, Оструді, Любліна, Ельблонга, Перемишля та багатьох інших місцевостей, передусім північних і західних територій Польщі. Пандемія, на жаль, «закрила» кордон для українців з України. Через це цьогоріч не було й спільної традиційної зустрічі по українській стороні – в Стайці.

Серед учасників заходів був Микола Табака з Лігніці, нащадок роду ульгівчан, який приїжджає сюди чи не щороку.

Миколо, ти буваєш на цих заходах від самого початку. Що тебе притягує саме сюди?

Мої батьки та інші предки родом з цих стародавніх українських країв, тобто з самого Ульгівка. Я сам народився вже на Мазурах в селі Ленкниця, що в Кентшинському повіті. Батьки, попри складний час, вислали мене, як і моїх старших братів, до єдиного тоді українського загальноосвітнього ліцею в Лігніці. У цьому місті я мешкаю й по сьогоднішній день. З дому, де весь час говорили про землі, з яких мої предків силоміць вигнано, я виніс на все життя пам'ять про батьківський Ульгівок. І це мене зобов'язало пам'ятати про витоки мого роду, це я намагаюся передати і своїм дітям.

Більшість твоїх родичів, як і родичів нащадків інших вигнанців-ульгівчан, проживає нині на Вармії і Мазурах, дехто й на північно-західному Примор'ї. Чи вони теж пам'ятають про прабатьківські землі?

Сам добре знаєш, також як нащадок ульгівчан, що ідея організованих виїздів на Томашівщину (Любельську – прим. автора) почалася від Вармії та Мазур, з твоєї ініціативи і за сприяння покійних вже нині Стефана Сидора та Михайла Табаки, а також мого брата Богдана. Невтомна діяльність отця Стефана Батруха тільки підсилила та оживила цю подію. Треба сказати, що наступні покоління все менше цікавляться землею своїх предків, осиротілими цвинтарями, не кажучи вже про руїни храмів або інші місця пам'яті. Але

хочу згадати про виняток, про нащадків вигнанців із села Вербиця, в основному з нинішніх околиць Пененжна і Пасленччини на тих же Вармії та Мазурах, котрі згуртувалися, як мало хто інший, і вже багато років відновлюють прабатьківський цвинтар. Вони є для нас гарним прикладом. Мені б дуже хотілося, щоби до відновлення історичної пам'яті підключилися українські організації в Польщі, зокрема й ОУП, як найбільша та найактивніша. На разі такої активності, поза церквою, немає.

Занедбаний цвинтар в Ульгівку

Яким ти побачив цьогоріч наш рідний ульгівський цвинтар, що має поховання з початку ХІХ століття, і не лише українські, а й польські?

Те, що я побачив, – це жахливо. Могили заросли бур'янами так, що не лише їх, а людей поміж ними не видно. Десь наприкінці весни нас інформували, що місцеві мешканці, прихожани костелу імені о. Кольбе, викосили ці зарослі. Виявилося, що викосили лише невеличку частину, де бур'яни заважали їм проходити до костелу, який, до речі, як кажуть давні мешканці, розташований на частині цвинтаря. Хочу підкреслити, що територія цвинтаря є під адміністрацією місцевого костелу і йому належить по праву. А отже, й порядкувати там мав би костел як відповідна установа. Але, як бачимо, все не так. Мало того, теперішній пробош ксьондз Станіслав Тимош, який управляє парафією з 2014 року, робить все, щоби цвинтар перестав існувати взагалі. Спершу він розпорядився «упорядковувати» його, виводячи важку техніку просто на могили, бо, мовляв,

треба навести лад і порядок. Потім розпорядився поставити на цьому цвинтарі, знов таки на могилах... туалет (таку польську «славоуку»). Ми різко протестували проти цього, і справа потрапила до суду. Суд, однак, повірив поясненням пробоша, який свідчив, що туалет поставлений там не для користування, а для зберігання до того часу, як йому підготують місце на іншій ділянці. Аргументами не були навіть «вказівники» до місця розташування туалету, туалетний папір і сліди використання цієї «нерухомості» просто на могилах. Зрештою, туалет таки перенесли з могили в інше, віддалене місце. На жаль, тоді нам не посприятала ні Санітарно-епідеміологічна служба, до якої я звернувся зі скаргою на неподобство, ні Замайська курія.

Треба, однак, підкреслити, що раніше, до приходу теперішнього пробоша, взаємини з попередніми священнослужителями були набагато кращими. Чи не так?

Мені відомо про двох попередників-пробошів, з якими ми мали постійні контакти. Ксьондз Александер Панек був в Ульгівку в 1989-2007 роках, а після його кончини парафією керував ксьондз Францішек Богайчук – від 2009 року аж до несподіваної смерті в 2014-му. Ці священники сприяли нам у багатьох справах. Вони дбали про те, щоби цвинтар виглядав пристойно, брали участь у богослужіннях у Корчмині, відвідували українську Стайку, а також разом, зокрема з отцем Стефаном Батрухом, відправляли богослужіння в їхньому костелі і панахиди на цвинтарі. До речі, Александер Панек ще й обгородив цвинтар. У нас з ними було багато інших планів – відновлення цвинтаря з товариством «Магурич», пошуки спільної могили двадцяти учасників національно-визвольної боротьби, яка, ймовірно, розташована на місці футбольного поля, що «врізалося» в цвинтар.

Але повертаючись до цьогорічних «Днів добросусідства», що відбулися на цвинтарі в Ульгівку...

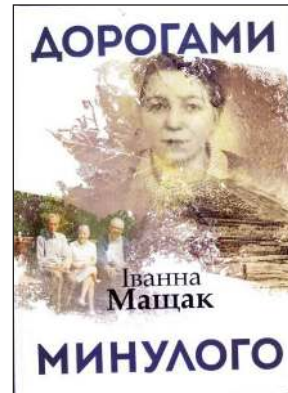
Перш за все я вхопився за голову, коли побачив зарослий бур'янами цвинтар і могили моїх предків. Якби я знав про це раніше! А так не вистачило часу, щоби обкопати його повністю. Що міг – те зробив. Знайшов теж час отець Стефан Батрух, який відправив панахиду, щоправда тільки в моїй присутності і моєї дружини Анни. Як і раніше, від 2014 року, не вийшов до нас місцевий пробош.

Що ж далі?

Я завжди кажу, що до вирішення проблеми веде багато доріг. Насамперед ми, нащадки вигнанців, маємо бути на прабатьківських землях принаймні раз на рік і гуртуватися навколо цих заходів. У цьому нас має підтримувати церква і наші громадські організації. Не вистачить, як це було в останньому десятиріччі минулого сторіччя, просто оголосити акцію «Повернення...». Треба цим постійно займатися, погоджувати з польською владою, костелом, органами місцевого самоврядування. І, звичайно, організовувати матеріальне забезпечення цих заходів, відновлення цвинтарів, а також – що чи не найважливіше – допомагати у публікаціях видань на тему втрати наших предків. Якщо не будемо пам'ятати про наше минуле, то наше майбутнє як українців буде необнадійливим. ■

Степан МІГУС

Фото Миколи і Анни Табаків

Іванна Мащак, «Дорогами минулого», видання друге, доповнене. Київ: ТОВ «Видавництво „Кліо“», 2019 – 256 с.

Іванна Мащак народилася 11 липня 1925 року в селі Крупець Любачівського повіту в родині греко-католицького священника Йосифа Пшепюрьського. Навчалася в Сокалі та Белзі на Львівщині. Вперше заарештована у 1945 році, звільнена після нетривалого ув'язнення в Сокалі та Львові. У червні 1947 року в рамках акції «Вісла» потрапила з батьками на Ольштинщину. Заарештована знову 18 січня 1948 року у Срокові Кентшинського повіту (тепер Вармінсько-Мазурське воєводство). Утримувалася у в'язниці Кентшина, Ольштина та Варшави. 27 липня 1948 року в Києві передана в руки радянської влади. У травні 1948 року засуджена на 10 років позбавлення волі, покарання відбувала в концтаборах ГУЛАГу на Колімі. Звільнилася 26 вересня 1955 року та повернулася до Польщі. Працювала інструктором у повітовій і міській бібліотеках у Кентшині. У 1965 році виїхала до Англії, там вийшла заміж за Володимира Мащака, та до Польщі вже не повернулася. Зараз проживає в Лондоні, є активною членкинею Союзу українців Великої Британії.

Статті Іванни Мащак публікувалися, зокрема, у виданні «Віра. Надія. Любов. Спогади жінок» за редакцією Марії Паньків (Варшава, 2001) та історично-мемуарному збірнику Наукового товариства імені Шевченка «Надбужанщина», том 2 (Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1989). Авторка друкувалася також у численних газетах: «Українська думка» (Лондон), «Шлях перемоги» (Мюнхен), «Наше слово» (Варшава), «Нескорені» (Київ), альманасі «Біль» (Львів), «Зона» (Київ). Іванна Мащак має художні здібності, у 1985 році закінчила клас акварелі в Артура Ганса в мистецькій школі «Fox», є членкинею мистецької групи «Arthur's Artists». Брала участь у кількох індивідуальних та спільних виставках.

Унікальна книга споминів Іванни Мащак «Дорогами минулого» (2019) охоплює період української історії 30-40-50-х років ХХ століття, показує українське підпілля у Польщі, операцію «Вісла», переповнені українцями табори ГУЛАГу на Колімі. Все це авторка пережила особисто. Вона розповідає про галицьке село 30-х років, про польську й радянські кімнати допиту. Розповідь жінки доповнюють і короткі спогади її чоловіка Володимира про службу в дивізії «Галичина» та переправу українських дивізійників до Великої Британії. На прикладі життя однієї родини можна дізнатися не лише про побут, звичаї, освіту, релігію на Західній Україні, а й про головну ідею життя її мешканців – криваву, жертвову й безкомпромісну боротьбу за незалежність.

Ця цінна книжка ілюстрована архівними фотографіями, написана живою мовою та гарно оформлена графічно. Вона повинна зацікавити широке коло читачів різних поколінь та істориків-дослідників. Публікація мала два видання. Перше – 300 примірників (2010), друге – 500.

Директорка видавництва Віра Соловійова в листі до одного із замовників написала: «Ми дуже зворушені і перейняті долею й героїзмом родини Пшепюрьських, а особливо вражені стійкістю і людяністю пані Іванни. Вона, маючи 93 роки, прилітала до Києва на презентацію книги».

Інформація для тих, хто проживає у США
Зацікавлених у придбанні книги Іванни Мащак просимо звертатися за адресою: 42-й відділ ООЧСУ на Лонг-Айленд, Стефан Лашин, e-mail: slaszyn@aol.com, тел. 516 582 0258. Ціна – \$15.00 за примірник (включені витрати на поштові відправлення на території США). Кількість примірників обмежена. Оплата здійснюється після отримання замовником книжки.

Стефан ЛАШИН

«Бити або не бити, ото єст зьвіданя»

Додумуете ся, же наголовок пожычыл єм з Шекспіровского Гамлета з акту 3. зо сцены 1. Позволю си го приточыти в кус більшім кавальчыку:

Быти або не быти, ото єст зьвіданя.

Ци краще

Принимати удары завистного льосу

Ци гордо стати проти морю горя,

И в борбі скінчыти: смерт, сон;

Нич більше; и через сон повісти, же кінчыме.

Цільово в наголовок не дал єм того нашого «ы», о котре од довшого юж часу медже собом точыме зажерты бойі. Но и за то чытаючы наголовок мате дилемат, не знате ци буде о бытю ци битю. За то думам, же тота буква єст нам потрібна (праві так як рыбі вода), то нич, же штотраз веце Лемків не потрафит ей выповісти, але кед она в наголовок была бы, то одраз знали бисте, же ту буде о бытю, адже о існуваню, а не о окладаню ся кыями. Не будме дітми, котры дачого не розуміют, лем за то, же вшиткого ишы не познали — а найгірше єст того, же добрі ім з тым. Будме дітми, котры прагнут познати вшитко того, чого ишы не розуміют. Кед призерам ся нашим сварням о задне «ы», то здогадує ся мі пословиця моїх родичів, котры нераз выслухавшы обі на смерт и жытя зосварены стороны бесідували, же треба нам лем єдного. Обіцували, же кед ишы раз таке зробиме, то гложат нас до єдного міха, міцно го завяжут, жебы сме з нього не втекли и зо вшиткых стран будут го здоровым кыйом окладати и позерати ци міх рівно пухне, ци дака страна не болит барже.

Прадідове наше «ы»

Коли иде о того нещасне наше «ы», то треба на самім початку обалити міт, же оно єст російське. Повім так, треба знати де Рим а де Крим, така буква в російскім алфавіті фактычні єст, але она до нас пришла не од тамале. Остала в нас зо староцерковной мовы, бо такі звук мали сме и маме. Лишме Росию, бо она нич спільного не ма з нашим «ы», мы радше берме приклад з Поляків, котры не потрафят юж выповісти «г», але фурт по старому го записуют (яко само «h»), хоц выповідают го яко «х». Для них не є жадной ріжниць медже: «г» и «х» («h» и «ch»). Полякы забыли як ся бесідує «г», але буквы «г» в записі своей мовы не забыли, дале записуют ей там де має быти, хоц выповісти ей юж мало хто з них хыбаль годе.

Признам ся вам, же цілого сьвіта єдном мірком не мірям. Кед Поляк нашу гармонію зове хармоньом (harmoniom), не разит ня того нич а нич, але кед чую, як дахто з нас по нашому бесідує о «хармонії», а не о «гармонії» — мерзит ня и то барз. Добрі, же іх хармонія хоц на папери єст наша, але лем товды кед ей си запишут яко «гармонію». Но штож, сьвіт ся мінят, цілий час дрифуює головні лем по польскомовнім мори. Кед наша лемківська бесіда не буде выссана разом з материнським молоком, можеме не мати юж своей старинной гармонії, ани нашы лысы быкы не будут мати юж таких рогів великых як колиси. Колесо тіж по нашому не буде юж нам клекотало (так колиси жартували си з Регетовянів, котры вцілі не выповідали заднього «ы»: *Лысы быкы были, ходыли, мали роги, великы выросли*).

Пишу о тім, бо хочу голосно повісти, же по мойому в записі нашой бесіды дальше повинни сме ужывати «г» и «ы», аджи и товды, коли іх юж не потрафиме выповісти. Мали бысме іх сами занехати? Полякы прецін мают само «х» и цеха; само «у» и «у» з крисочком (цільово аджи нич юж ту не раджу о тім, як то єст з тым правописом английской мовы), адже не розумію чом добровільні сами маме вызути ся з нашого прадідного «ы». Хоц декотры посеред нами кличут до забыта о ті буквї, то и так ей в своїм писаню забивати не думам. По-мойому, забивати ани забивати ей не годит ся, признам ся без кыя, не вышмарил єм той буквы, хоц без того заднього «ы» было бы мі лекше, бо хоц тото «ы» в бесіді інших чую, сам го чысто выповісти юж єм не годе. В мої писанині буква «ы» присутня єст лем за то, же з граматыкы знам, де ей поставити, но и послїдним цензором моїх текстів єст моя жена. Але кед перезерам стары статії, виджу, же и она часом даке «ы» в слові невластиво поставлене або непоставлене пропустит. Часом хыбаль хоче ня потішыти и бесідує, же вчу ся того нашого «ы», же єм з ним в штотраз більші комітиві. Признам ся, же сам тіж тото виджу.

В тексті з цілого того барз добрі и широко знаного Гамлетового монологу зачитувал єм лем першы барз популярны реченя и зробил єм тото цільово. Першу думку в нім заперту юж єм розвинул (ци плынути з нуртом головної течы, най ня несе, ци бороти ся о правду, в котру сьвятї вірю, о хоц бы о наше «ы»). Так як Гамлет голосном думал, ци мам тихо сидити и ждати на того, што Бог допустит, алам тоту мысль одраз гет одогнал од себе, но бо наше «ы» не може быти прецін допустом Божым. Кед оно єст наше, сами муси-

ме о нього бороти ся. Сами маме го голубити, аджи и товды, коли го юж не выповідаме и не чуеме ріжниць медже «и» и «ы». Обі тоты самоголоскы и буквы сут нашы, знам, Словакы тіж іх мают, так само як «г» и «х».

Сон вчит нас гмераня

Пак Гамлет задумує ся над програном, але сам юж не знам ци своей, котра може на нього прити, ци старом — вітця небіщыка. Тримат чашку — символ програной свого вітця, смотрит на ню, але не знам ци бесідує до няня, ци лем голосно бе ся зо своїма думками, роздумуючы над тым, што має зробити. Цікавым єст міст, котри перемітує над смертьом, зрівнавши ю зо спаньом. То мысль старша од Шекспіра, але його Гамлет єст чымси в роді тубы, котра справлять, же більше люди чує о тім звязку смерти зо спаньом. Прецін юж Ян Кохановскі во фразці *До сну* бесідувал: *Сне, котри человека вчыш гмераня*.

Сон може быти тіж и образом марноты жытця човечого, тота збитка жытя зо сном бесідує, же оно єст коротке, же промине, же кед ся сон жытя нашого скінчыт чысто не гмреме, обудиме ся до нового жытя. За то зачитувана част того Гамлетового славного монологу кінчыт ся так як ся кінчыт: *и через сон, повісти же кінчыме*.

Дуже люди сон має за штоси в роді такого чудного дзеркала смерти, але не за то гмерцьови до гамбы представляли дзеркало, так справджали ци жые, ци ишы дыхат. Сон лучено зо смертьом хыбаль и зо згляду на Успеня Богородиці, декотры просты люде думали си, же Она так по правді то не гмерла, лем уснула. Од тале хыбаль маме прецін и наших усопшых. Адже нич чудного в тім, же сон в іх розуміню вістил смерт, был ей мглыстым образом. По сні встаєме выпочаты, усопшы, они справді юж уснули, обудят ся до жытя в Раю. Нашым прадідам здавало ся, же кед спиме — не контролюєме оддыху, думали си, же за то здоровы діты в колысці на спаню гмерали. Гнеска знаме, же осередок оддыханя сам за нас робит так, же плюца товды сами без нашой сьвідомой контроли оддыхают. Серце тіж вільніжше бо вільніжше, але цілий час кров помпує, бо кед спиме, цілі человек не спит, мозок лем одпочыват, а всне аж по нашї смерти (може то він а не серце, як думали нашы предкы, єст мешканьом нашой души). Або тото вшитко, што діє ся з нами во сьні, робит нам душа, котру маме од Бога Предвічного. Они того не знали и бояли ся сну. За то перед спаньом часто так ся молили: *Крест надомном, крест підомном, Пане Боже спий, же зо мною, бо я кщений, молитваный, Пану Богу поручаний*. Предків віра жые и в гнешніх поздоровлінях (Дай Боже здоровля) керуваных до осіб, котрым ся кыхло. Таке кыхаючым людям бесідували за то, же вірили, же жытя жые в оддыху, а кед зберат ся нам на кыхніня нераз тяжко товды зімати оддых. Бояли ся смерти, адже тым бажаньом кріпкого здоровля потішали ся взаімно.

В тім Гамлетовскім монологу мене вдарят и тоты мысли, же наше жытя часом єст лем чымси таким в роді сну, улуды, котра прецін по обуджыню ся юж не існує. Не раз єст так, же хоц жыеме, але не можеме ничого змінити, товды не сме панамі аджи и самых себе. Адже, жыти — жыеме, але хоц жыеме, то юж сме мертвы. Ісус фарисей в тім дусі хыбаль звал гробами побіленыма. Декотры люде хоц жыют, то жыют лем так якбы во сьні, в свої уяві. Таке з нами діє ся, кед не дієме, не береме справ в свої руки. Памятайме о тім, все дашто робме на благо собі и людям, а Добри и Справедливи Бог не забере нам тых талантів, котрыма нас обдарувал, коли сме на сьвіт приходили. Дал нам іх на жытя, не на смерт и не на сон. Адже най нам ся фурт хоче быти, але битниками не будме. Не будме такыма птахами, котры рідне гніздо окалити годни. Шкода, же не вшиткы розуміют, што в лемківскі души «грає», декотрым не хоче ся в ей музику уважно вслухати. По-мойому, без нашого заднього «ы» част нашого гмре, товды граня лемківской души не буде юж так миле серцю як дотля. Ци сьвідомі годем ся на того? ■

Фото надіслав Володислав Грабан

▲ Василь Мадзелян. Од верхів по купу каміня. Ото наша Лемковина...лем. Вид на гору Дзелярку. Графіка, 1998

Борис ЛЕМКІВСКИЙ

Історія

Козацький митрополит

В цьому році відзначається 400-річчя відновлення православної митрополії в Україні на чолі з Іовом Борецьким, справжнім духовним провідником, який сприяв пробудженню національної свідомості українців та розгортанню національно-визвольної війни в середині XVII століття.

Час тоді був надзвичайно тяжкий. Після проголошення Берестейської унії 1596 року православна церква опинилася в глибокому занепаді: фактично вона була заборонена, а більшість церковних ієрархів перейшло на бік католицизму. Українці, щоб відстояти свою віру, почали створювати духовні братства. В тодішній Галичині, вказує Михайло Грушевський в своїй праці «Ілюстрована історія України», становище було найкращим, бо два «владики — Львівський і Перемишльський, zostалися при православних». Львівські міщани, «найбільш освічені і сильні, зуміли організувати Успенське братство, яке стало центром опозиційного руху. Зі Львова такі братства стали поширюватися й в інші міста, «служачи основою національної єдності й гуртування». Майже водночас з'являються перші навчальні заклади — Львівська братська школа і Острозька слов'яно-греко-латинська академія. З ними пов'язують початок справжнього відродження української культури.

Київ тоді в культурному розвитку великого значення не мав. Але на початку XVII століття немов би за помахом чарівної палички в Києві зібралися найталановитіші, найрозумніші люди тієї складної доби: Єлисей Плетенецький, Захарія Копистенський, Мелетій Смотрицький, Касян Сакович, Лаврентій Кукель (Зизаній), Памво Беринда і, безумовно, Іов Борецький. Не було тільки Івана Вишенського, який усамітнївся на Афонській горі, звідки мав «громи й блискавки» на голови своїх католицьких та уніатських опонентів. Майже всі вони походили з Галичини, отримали прекрасну європейську освіту, знали по декілька іноземних мов, були чудовими полемістами й ораторами. І якщо саме Борецькому випала можливість стати главою церкви, то це тому, що він був добрим організатором і цілеспрямованою людиною.

З викладача в ченці

Точний рік народження Іова (в миру — Івана Матвійовича) Борецького нам не відомий, але десь в проміжку від 1550 по 1570 рік він з'явився на світ в місті Бірча (в Галичині) в родині дрібного шляхтича. Закінчив Львівську братську школу або Острозьку академію (точно не встановлено), потім навчався у Краківському університеті. Добре знав грецьку мову і латинь, викладав ці предмети, був ректором Львівської братської школи (в 1604-1605 роках). До Києва переїхав разом із дружиною Никифорою десь в 1610 році. В 1611 році став священником Свято-Воскресенівської церкви на Подолі, де заснував і парафіяльну школу для дітей. Видно, що справа виховання молоді була йому до душі, бо вже в 1615 році став співзасновником Київської братської школи, а в 1615-1619 роках був її ректором. Але в 1619 році несподівано вирішив постригтися в ченці і відмовитися від мирського життя. І не тільки прийняв чернецтво сам, але й схилив до цього дружину. Що спонукало Борецького зробити так, ми не знаємо. Достеменно відомо лише одне:

▲ Митрополит Іов Борецький
Джерело — resource.history.org.ua

найвищі посади в православній церкві займають люди, які відмовилися від мирського життя і повністю присвятили себе Богові. З 1619 року Іов Борецький — ігумен Михайлівського золотоверхого монастиря.

Напередодні рішучого кроку Борецького боротьба між католиками й православними загострилася ще дужче звичайного. В кінці 1617 — на початку 1618 року в Києві відбулися анти-уніатські виступи городян, підтримані козаками. Саме тоді Річ Посполита вела війну із Московським царством, тож потребувала допомоги козаків. В 1618 році король Сигізмунд (або Жигмонт) III видав грамоту, якою гарантував права православних жителів міста, хоча всі розуміли, що на практиці вони будуть порушуватися. В цей час і відбувається зближення православних ієрархів Києва (найактивнішу роль серед яких грав Іов Борецький) і козацької старшини на чолі із Петром Конашевичем-Сагайдачним. За першим була духовна влада і традиції церковного життя Русі-України, за другим — військова міць і вміння захистити свій народ. В добу, коли віра й церква були великою об'єднуючою силою, миряни в Україні не мали свого керівника-митрополита. Заявити про це відкрито ні гетьман Війська Запорізького, ні тим більше ігумен одного із монастирів Борецький не могли. Зробити так — значило налаштувати проти себе могутню державу Річ Посполиту. Тож діяти потрібно було дуже обережно.

Православні в Києві не відстояли б свою віру, якби їх не підтримали значні меценати і запорізьке козацтво. Особливо виділилась шляхетна пані Галшка Гулевичівна, дружина мозирського маршалка Стефана Лозки. Вона пожертвувала Київському братству свою садибу із земельною ділянкою на Подолі, а також кошти на утримання школи для дітей. Завдяки їй стало можливим створення третього важливого осередку науки (після Львівського і Острозького) — Київської братської школи (майбутньої Києво-Могилянської академії). А гетьман Конашевич-Сагайдачний підтримав православну

спільноту власним авторитетом і силою зброї. Близько 1620 року славнозвісний ватажок з усім Військом Запорізьким вступив до Київського братства. Цією акцією козаки показали, що вони будуть захисниками й жертводавцями братства і всього київського люду, що в той час важило дуже багато.

Тайне посвячення на митрополита

Тим часом підспіла подія, яка могла посприяти відновленню православної митрополії в Києві. Із подорожі в Москву повертався на Близький Схід патріарх Єрусалимський Феофан. На таємній нараді представників православних обшин і монастирів в Києво-Печерській лаврі було вирішено просити патріарха висвятити Іова Борецького на митрополита Київського і Галицького. В лютому 1620 року Конашевич-Сагайдачний послав козацьке посольство до Москви. Феофан дав згоду, але щоб патріарх не потрапив до рук поляків, полк козаків зустрів його на кордоні і доправив до Києва. Це вже було восени того ж року. А 6 (за іншими даними — 9) жовтня 1620 року у Братській церкві на Подолі в глибокій таємниці відбулася довгоочікувана подія. Сам храм був оточений козаками, його вікна зачинені, а всередині патріарх Єрусалимський провів обряд «єпископської хіротонії» Іова Борецького, який з того часу став законним керівником православної церкви в Україні — митрополитом Київським, Галицьким і всієї Русі. Пізніше декілька ієрархів (Ісайя Копинський, Мелетій Смотрицький, Ісакій Борискевич та інші) були висвячені на єпископів. Українська православна церква набула легітимності, але оскільки Софійський собор був зайнятий уніатами, місцеперебуванням митрополита визначили Михайлівський золотоверхий монастир. Іов Борецький, котрий став главою церкви при допомозі Війська Запорізького й постійно підтримував із ним контакти, був названий в народі «козацьким митрополитом».

В Речі Посполитій звістка про відновлення митрополії у Києві викликала страшенну лютю. Шляхта і католицьке духовенство називали Феофана «турецьким шпигуном», теж саме говорили про Борецького та інших владик. В Галичині і Холмщині розпочалися нові переслідування православних. У відповідь, 28 квітня 1621 року, з'являється відома «Протестация» — відкритий лист православних владик до польського короля, в якому вони захищали право українців на свою віру. Останній був невблаганним в питаннях віри, але обставини склалися так, що Польща потребувала допомоги козацтва: розпочиналась війна з Туреччиною. 15 червня 1621 року на загальній козацькій раді в Сухій Діброві в присутності королівського посла обговорювались питання про утиски, яких зазнає «грецька» віра. В липні того ж року козацька делегація на чолі з Конашевичем-Сагайдачним відвідала Варшаву; король Польщі пообіцяв, що вирішить релігійну справу найближчим часом. Спільна небезпека об'єднала українців і поляків, які, на

думку історика Володимира Сергійчука, могли потрапити «в страшну неволю османських феодалів, що її вже зазнало багато народів Європи».

Битва під Хотиним восени 1621 року закінчилась поразкою турецьких завоювальників, але в ній був тяжко поранений козацький гетьман, який своєю 40-тисячною армією схилив чашу терезів на користь Польщі. Смерть Конашевича-Сагайдачного 20 квітня 1622 року у Варшаві сприйняли як натак на те, що можна не виконувати своїх обіцянок. Переслідування православних посилювались, спровокувавши нові збройні виступи киян проти уніатського духовенства й шляхти. Іов Борецький, втрапивши надію на порозуміння із поляками, в 1625 році вислав своє посольство до Москви, закликаючи православного царя прийняти Україну під свою владу. Однак Московія тоді відповіла відмовою, хоча й підтримувала (про всякий випадок) «промосковські настрої» в Україні.

Намагання об'єднати православних і уніатів

Заради справедливості, потрібно сказати, що сам Іов Борецький не був рішучим прихильником повного розриву з уніатами. Як людина з європейською освітою він прагнув до порозуміння. До цього ж закликали й інші, близькі до нього, ієрархи, такі як Мелетій Смотрицький, вважаючи, що розкол серед православного люду приведе «до упадку і винищення народу». Декілька разів робилися спроби зібрати спільний собор православних і уніатів, але при цьому кожна зі сторін вимагала «поступок від противника», залишаючись сама «непоступливою». Так продовжувалось все десятиліття митрополії Борецького, аж до початку 30-х років XVII століття.

Борецький, незважаючи на труднощі, все ж таки робив багато: добивався відновлення церковної дисципліни і благочестя серед священників, скликав собори, на яких піднімав важливі питання церковного життя, виступав із полемічними творами, дбав про розвиток друкарської справи й шкільної освіти. Українські школи він хотів поставити «на рівень, не нижчий від єзуїтських», котрі були найкращими в Європі. Запам'ятався Борецький і як «неабиякий дидакал» (вчитель — з грецької), який хотів навчити маленьких українців «розмірковувати та розуміти», що робиться в навколишньому світі. В 1629 році добився королівської грамоти, за якою було визнано і затверджено Київське братство. А 2(15) березня 1631 року залишив цей світ. Вже в наступному році вдалося досягти певного компромісу між православними та уніатськими владиками і провести розподіл церковних маєтностей, до якого доклав зусиль і митрополит.

Але найбільшим тріумфом для православних — як вважає історик Іван Крип'якевич — «було те, що вони остаточно здобули легалізацію своєї ієрархії. Після довголітньої боротьби настало замирення. Ці часи розмірного спокою православний табір використав для внутрішньої перебудови церковного життя». Справу героя Хотинської битви і «козацького митрополита» продовжили славні послідовники — Петро Могила й Богдан Хмельницький, які виступили на захист віри, духовності й незалежності України. Але то вже тема іншої історичної доби. ■

Анатолій ШОРОХОВ

КУЛЬТУРА

Музикант-імпровізатор Олексій Ворсоба:

«Білорусь сьогодні звучить яскраво»

Олексій Ворсоба – композитор, аранжувальник, виконавець (клавішні, акордеон), імпровізатор, педагог, двічі стипендіат Програми міністра культури Польщі Gaude Polonia (2017 і 2020 роки). Його цьогорічний проєкт – це робота над книгою-інтерв'ю з 13 музичними теоретиками та практиками. Основний напрямок його діяльності – колективна, вільна імпровізація. Після першого стипендійного досвіду заснував Mińsk Improvisers Orchestra. Учасник проєктів «Розділові», «Лемковина-Лем», «Пам'ятай», «PorMone». На своєму акордеоні має цитату Сергія Жадана: «Що з того, що нічого не зрозуміло». Останній концерт Олексія Ворсоби в дуєті з Олександром Порахом, який відбувався у Варшаві в переддень Дня Незалежності України та був присвячений Білорусі, став особливим й дав відчуття, що десь так і звучить незалежність.

Олексію, з чого народжується твоя імпровізація? Чи має значення територія творення?

Все має значення. Першочергове в імпровізації – це слухати, а не грати. Й слухаєш ти те, що тебе оточує.

Як тобі сьогодні звучить Білорусь, чи ти її чуєш тут, у Варшаві?

Звичайно, чую. Я її і чую, і граю. Мені дуже подобається, які інтонації має Мінськ: ці сигнали, вигуки, пісні... Какофонія звуків, яка, однак, звучить осмислено, бо має конкретний зміст. Для мене це перший крок у розумінні сучасної музики, яка працює схожим чином в якомусь зі своїх проявів.

Тобто, можна сказати, що сьогодні в Польщі ти граєш свою імпровізацію, слухаючи Білорусь? Чи чуєш Білорусь через призму Польщі?

Провідником у світ імпровізації для мене став мій вчитель – професор Музичного університету Фридерика Шопена (UMFC) Кшиштоф Кніттель (двічі науковий керівник Олексія Ворсоби в рамках стипендіальної програми Gaude Polonia – прим. авт.), який у 1995-1998 роках очолював Міжнародний фестиваль сучасної музики «Варшавська осінь», певну опору вільнотвора в Польщі. Тоді, у 90-х, до всіх прийшло усвідомлення влади як репресивного механізму, що постійно відтворюється, – але музиканти вигадали, як його обходити. Тож те, що я зараз перебуваю у Польщі, для мене є великою удачею, бо ця країна пережила схожий процес, який зараз проходимо ми, білоруси. Я бачу дуже багато паралелей.

Вважаю, що музичні імпровізаційні практики сприяють формуванню демократичного суспільства, яке бере на себе відповідальність та знає, що таке непряма взаємодія, самоорганізація, діяльність без центру. Один із постулатів

імпровізації – ти ведеш, ти граєш, граючи чи ні. Навіть твоя неактивність має значення. Це відчуття передається одне одному, і ця взаємодія працює на іншому, ніж розмовний, рівні. Польща, імпровізація й процеси, які відбуваються в Білорусі, – усе якось поєдналось, і для мене це частина мого щоденного контексту як на сцені, так і в побуті.

Чи маєш відчуття, що ми є свідками народження громадянського суспільства в Білорусі?

Саме так. І навіть, якщо перемоги одразу не буде, білоруси зробили дуже великий та цінний крок, тому що суспільство консолідувалось, побачило, яким воно є красивим. Це все важлива частина процесу дорослішання нації. Особливо мене тішить, що білоруське суспільство винятково коректне. Якби музиканти поводити себе як омонівці, ніхто би з ними не сів наступного разу грати, та й навіть говорити.

Отже, можна сказати, що, працюючи в Польщі та Україні, ти завжди чуєш Білорусь, але якщо спробувати верба-

лізувати, то чим сьогодні для тебе звучить Польща, Україна та Білорусь?

Дуже складно про це говорити, бо це як робота окремих осередків в мозку – коли десь дуже яскраво, то всі інші трохи пригасають. Надто яскраво сьогодні звучить Білорусь, з тими сигналами, криками, стогонами з Окрестина (слідчий ізолятор на вулиці Окрестина в Мінську став відомим неабиякою жорстокістю з початку протестів, – прим. авт.) Мені цей голос зараз заглушив багато чого іншого. З іншого боку, у Варшаві я знайшов тишу, а в горах – і певний спокій.

До речі, над чим ти там, у горах, працював, можеш розповісти?

У нас є спільний проєкт «Лемковина-Лем», який зосереджений на лемківській пісні та сформований навколо чотирьох осіб – це Уляна Горбачевська, Ришард Латецький, Мацей Кудлацік і я. Ці музиканти, з якими маю честь працювати, чудово розуміються на сучасній та класичній музиці. До нас на різних етапах долучаються різноманітні хорові колективи, останні два концерти були спільними з Юлією Дошною, котра займається лемківською піснею. Ми мали тиждень майстер-класів, після чого мав бути концерт, який відмінили через епідеміологічну ситуацію в регіоні. Тоді ми зробили зйомку в одній з православних лемківських церков – вийшло дуже красиво. Була нова програма, на основі попередніх напрацювань. Дуже вдала організація з чіткими часовими рамками.

Про часові рамки... З українського досвіду ми розуміємо, що дві революції й усі процеси формування суспільства, які далі тривають, є грою на довгу дистанцію. Чи існує загроза розчарування молоді Білорусі, що немає моментального результату, мовляв, ми вийшли і хочемо тут і зараз?

Дійсно, розчарування буде. Для мене це виглядає дещо наївно, але нічого не поробиш. Це щось зовсім нове. Юна нація, суспільство.

І юнацький максималізм...

Шкода, але так є. Але з іншого боку, нічого негативного тут нема, це такий етап, який потрібно пройти. А щодо довгої дистанції, тут важливо, що вже «клацнуло», що вже є точка неповернення. Це констатують усі, хто слідує за ситуацією в Білорусі. Перемога вже відбулась на якомусь рівні й незабаром вона себе проявить. І якісь тактичні чи стратегічні паузи, які будуть, – це не страшно.

Розкажи трохи детальніше про свою співпрацю з українськими музикантами.

Окрім «Лемковина-Лем», є ще «Розділові» – проєкт, заснований на текстах Сергія Жадана. Зараз ми на етапі роботи з іншомовними перекладами. Маємо вже заплановані зустрічі, але тепер в онлайн-форматі, а на початку жовтня мають бути виступи. Був хороший проєкт «Пам'ятай» про пам'ять, про війну, про те, що треба проговорювати, не мовчати. Не витісняти, не піддаватись усім цим захисним механізмам. Ми в ньому грали з Марком Котарем. Оля Михайлюк, котра є авторкою і цього проєкту, і «Розділових», робила перформанс, в неї були цікаві художні та хореографічні знахідки. Також я мав спільну роботу з гуртом «ДахаБраха», ми записали разом альбом «Хмелева project».

Особисто для тебе, як для музиканта, наскільки важливим є текст? Чи береш щось з нього?

Дуже по-різному буває. Звичайно, що текст важливий і його не варто ігнорувати. Можна слідувати повністю за текстом, за його літерою на різних рівнях, за словом, змістом, емоцією. Я ж волю більше працювати з текстом як зі звучанням, абстрагуючись від його значення наскільки це можливо. Безумовно, від контексту неможливо втекти, але це дозволяє тобі не так вузько дивитись на предмет, з яким працюєш.

А наскільки важливим в тих звукових потоках є звучання білоруської мови?

Дуже важливе. Зараз вона з'явилась якось дуже природно. Мені здається, що відродження почалося років 5-6 тому, завдяки ініціативам таких людей, як Гліб Лободенко, котрий організував безкоштовні курси по всій країні під назвою «Мова нанова». Я пройшов всіма місцями, де вони відбувались, і грав для людей, які приходили. Це все не лише про мову, але й про свідомість. Зараз вона виникла у природній спосіб, завдяки несприйняттю політики Росії. Тому люди, незважаючи на рівень володіння білоруською, роблять усе можливе, аби не асоціюватись з Росією.

Які білоруські тексти для тебе є формотворчими?

Я народився в Росії в родині військового. Кожного літа ми їздили до бабусі в Білорусь, де я чув її мову, моїх друзів. Ми повернулися, коли я був у 4-му класі, і в старших класах я почав формувати свою бібліотеку. Насправді не можу виділити щось окреме, але для мене існує корпус важливих тем, контекстів, занурення в білоруську проблематику.

Мені присмню, що ти говориш про білоруську мову та бажання відокремитись від впливу Росії, тому що існують і протилежні думки, зі сторони білорусів можна почути, що вони не хочуть Лукашенка, але і не проти Росії, радянської спадщини, їм не потрібні процеси декомунізації.

Мені здається, що такі думки висловлюють люди, які не уявляють собі цю правильну, здорову Білорусь, а бачать її виснаженою російським суспільством як невиліковною хворобою. Інтелектуальна еліта, навіть якщо і не говорить вся білоруською, вважає, що мова потрібна й треба зміцнювати її позиції. Хоча особисто я не бачу проблеми в тому, аби було декілька мов – так склалось історично. У свій час я абсолютно усвідомлено почав всерйоз пізнавати історію, культуру Білорусі, але суспільство тоді демонструвало інертність. Те, що творилось із самосвідомістю, було катастрофою. Згадаємо, як розстріляли всю інтелігенцію в одну ніч, як викорчували мову... Але насильно щось змінювати зараз – це буде те саме насильство, яке було колись. Все відбудеться природно.

А нема відчуття, що Європа вас не до кінця чує? Бо, наприклад, в якісь особливо трагічні моменти новітньої історії України вірш Олександра Олеся «Пам'ятай» («Європа мовчала») знову ставав актуальним.

Звичайно, є і вже давно. Те, що проблеми Білорусі перебувають на периферії інтересів Європи, для мене не є зрозумілим. З іншого боку, дуже складно говорити на цю тему, уникаючи звинувачень. Не хочеться цього робити та відчувати, що ти такий нещасний і ніхто тобі не допомагає. ■

Анастасія КАНАРСЬКА
Фото авторки статті

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

6 Дні української музики у Варшаві

Фонд «ProMusicaViva» заслуговує на найвищу похвалу за організацію ще одних, уже 6-х, Днів української музики у Варшаві. І це – зазедве через рік після попереднього заходу. До того ж, з опублікованих у програмі слів художнього директора фестивалю та голови правління фонду Романа Реваковича можна зробити висновок, що нерегулярна досі подія нарешті отримала перспективу циклічної, щорічної присутності на панорамі музичних заходів Варшави. Сподіваємося, що все вдасться!

Пандемія, як відомо, – несприятливий час для культури. У випадку Днів української музики у Варшаві на обов'язкові обмеження щодо проведення культурних заходів наклалися ще додаткові регуляції щодо перетину кордону – це практично унеможливило запрошення на фестиваль виконавців з України, багато з яких минулими роками відвідували столицю, аби презентувати польській аудиторії перлини української музики. Однак 6-ті Дні української музики, організовані в основному «польськими силами» (про репетиції колективу «MORE» на Кінбурнській косі ми писали в «НС» № 37, – *ред.*), нічим не поступалися попереднім заходам з мистецької точки зору.

Перший із трьох фестивальних концертів відбувся 6 вересня у конференц-залі Національного інституту сільської культури та спадщини. Приміщення заповнила українська етнічна музика у виконанні вокального колективу «MORE» під керівництвом Юрія Пастушенка. До цього гурту, що базується у Варшаві, належать співаки й українського, і польського походження. Вони зосереджуються на автентичному, оригінальному та незміненому фольклорі, особливу увагу приділяючи відповідності місцевим традиціям його виконання. Протягом близько півторагодинного концерту вони презентували надзвичайно багатосторонній репертуар пісень різноманітного призначення із низки регіонів, передусім – Полісся та Центральної України. Співаки створили справжню фольклорну містерію, вразивши непересічними вокальними можливостями і величезною увагою до деталей виконання. Козацькі та чумацькі соло-твори звучали поряд із багатоголосими суворими обрядовими піснями. Шкода лише, що інформація про репертуар була дещо скупою, а досить сильна луна в залі часто заважала розбирати текст – тож залишалося тішити слух майстерними інтерпретаціями народних пісень.

8 вересня у Базиліці Святого Хреста пролунали звуки віолончелі – твори Валентина Сильвестрова, найвідомішого сьогодні на світі українського композитора. Виконавцями були Магдалена Боянович та Бартош Козяк, що належать до найвидатніших польських віолончелістів молодого покоління. Музиканти презентували кільканадцять творів Сильвестрова з перших років ХХІ століття – соло і дуєтом. Вони характеризуються типовим для цього композитора постмодерністським жонглюванням різноманітними музичними конвенціями. Ця музика оперує дуже скромними засобами композиторської техніки, веде

безперервний діалог із творцями минулих епох, вона – луна (чи, може, післяобраз?) того, що вже було колись написане. Надзвичайно делікатна, особиста, навіть інтимна; часто звучить так тихо, що стає ледве чуною, вона уникає напруги, іноді буває монотонна – та, попри все це, приковує до себе увагу, чарує та захоплює слухача, особливо у майстерному виконанні Боянович та Козяка. Така музика потребує, однак, відповідного «дозування» – концерт, що тривав понад дві години, у поєднанні з незручними лавами у костелі та необхідністю постійно бути в масці для обличчя, виявився для багатьох меломанів надто великим викликом; до кінця залишилися тільки найвитриваліші. Але воно того вартувало.

Магдалена Боянович та Бартош Козяк

Фото Ольги Ракінь

Однак найсильнішим акцентом 6 Днів української музики у Варшаві виявився фінальний концерт, який відбувся у Національній філармонії 11 вересня. Програма під назвою «Між словом та звуком» складалася з шести творів чільних українських композиторів середнього покоління, а виконавцями були відома співачка Івона Госса (сопрано) та оркестр Національної філармонії під керівництвом Романа Реваковича. Усі презентовані композиції були створені у 2007-2008 роках на замовлення Польського інституту в Києві; основою для них стала польська поезія, використана безпосередньо (у творах для сопрано та камерного оркестру) або ж як джерело натхнення (у творах лише для оркестру). Концерт розпочала «Камерна музика» Любава Сидоренко для оркестру, на яку авторку надихнув вірш Віслави Шимборської; ця композиція мінлива, має багато відтінків, повна цікавих співзвуч, але також – надзвичайно експресивна. У творі Михайла Шведа «У цій тиші схований я – листок...» для

сопрано та камерного оркестру на слова Кароля Войтили захоплювали чарівна гармонія голосу та смичкових інструментів; іноді виникали асоціації з відомою «ІІІ симфонією» Генрика Миколая Гурецького. Композиція Світлани Азарової для оркестру «Поza контекстом», натхненна поезією Богдана Задзурі, привертала увагу барвистою багатоманітністю. Твір Богдана Сегіна «...тим часом то липень такий (жорстоко) красивий» для сопрано та камерного оркестру на слова Марти Подгурнік – це цікаве поєднання стилів, повне різноманітних джерел натхнення та алюзій. Також він привертає увагу прагненням передати неоднозначний характер поетичного тексту. Золтан Алмаші у творі під назвою «Листок несуть все далі води пінні» для оркестру (основою для якого була поезія Чеслава Мілоша) захопив незвичайною музичною уявою та широким стилістичним різноманіттям композиції – інтимні звуки надзвичайної краси лунали поруч із величчями, майже голлівудськими епізодами.

Проте справжньою знахідкою була композиція, що увінчала концерт – «Гімн самотності» Олександра Шимка для сопрано і камерного оркестру на слова Галини Посвятовської. Могутній, багаточаровий твір, повний творчих алюзій на музичні традиції; хоч і невидатний у виборі композиторських прийомів, він захоплював небанальною музичною атмосферою та потужністю експресії. Маєстро Ревакович керував виконанням усіх композицій упевненою рукою, а музиканти оркестру Національної філармонії справили велике враження цілісністю звучання (незважаючи на необхідність зберігати на сцені дистанцію) та уважністю до найменших порухів диригента.

6 Дні української музики стали безперечно успішними, але не тільки з мистецької точки зору, а і щодо відвідуваності – аудиторія на концертах була численнішою за всілякі очікування, особливо зважаючи на пов'язані з пандемією обмеження та досить складний, неочевидний для польських меломанів репертуар фестивальних концертів. Слід сподіватися, що Романові Реваковичу та фонду «ProMusicaViva» не бракуватиме енергії та наполегливості, а спонсорам – щедрості, аби ця надзвичайно важлива для побудови польсько-українських зв'язків подія могла відбуватися і розвиватися і в наступних роках. Адже на можливість бути представленою польській аудиторії чекає ще стільки чудової, абсолютно невідомої у Польщі української музики – і не лише найновішої, яка домінувала у програмах фестивалю кількох останніх років. Хотілося би почути у Варшаві також трохи української класики – Ревуцького, Лятошинського чи Мирослава Скорика, який недавно відійшов від нас.

Організація Днів української музики була би неможливою без партнерів – Національної філармонії, Об'єднання українців у Польщі та фонду «Наш вибір», а також – без фінансової підтримки міста Варшави, Асоціації авторів «ZAIKS», товариства «MagoVOX», Богдана Батруха та Олександрів Петриги. Медійним партнером фестивалю були «Наше слово», «Rzeczpospolita», телеканал «TVP Kultura» та радіо «ТОК FM». ■

Павло МАРКУШЕВСЬКИЙ

СПОГАД

Доктор медичних наук Юрій Чорний (1938-2020)

Юрій Чорний народився 13 липня 1938 року в родині правника Володимира Чорного. В Любліні успішно закінчив навчання в Медичній академії, здобув спеціалізацію з неврології та захистив докторську дисертацію. Серед українців Люблін і околиць був знаний з безкоштовних лікарських порад і опіки над нашими хворими. Найліпшим доказом цього є щира подяка від моєї родини для нього, надрукована в «Нашому слові», за самовіддану опіку над моєю бабцею (НС 10/1973). Особливо часто він допомагав у клопотах зі здоров'ям нашим студентам і греко-католицьким семінаристам. Доктор Юрій Чорний одним із перших в Любліні в лікарській практиці застосовував акупунктуру. Довгі роки був завідувачем неврологічним відділенням в одній з люблінських лікарень.

Зі студентських часів активно включався в діяльність люблінського гуртка Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ). В польськомовній книжці про українців Люблінщини є згадка, як під час «уєскативської» Маланки у 1959 році студенти, серед яких автор згадав тільки Юрія Чорного, як зазна-

чено – члена правління гуртка, поклали на стіл забаронений в той час тризуб. Два доноси співпрацівників Служби безпеки призвели до зацікавлення ними тією подією.

В домівці на вулиці Окоповій д-р Чорний в рамках самоосвітньої діяльності представляв низку доповідей на різні теми. Про деякі з них я мав приємність написати для читачів «Нашого слова» (НС 49/1979 – про українські міста, НС 5/1980 – про розвиток української національної свідомості, НС 22/1983 – про початки українізації до 1933 року). Ще у 1967 році Юрій Чорний прочитав доповідь про літературну творчість Миколи Хвильового (НС 18/1967). Також «Наше слово» надрукувало кілька його статей інформаційного характеру про події з Люблін (зокрема НС 51/1963, НС 26/1967). У 1979 році в Любліні він прочитав доповідь про українську медицину і медичну пресу в історичному розвитку. У 1981 році у Щеціні виступив з розповіддю про історію медичної освіти в Україні – медичний семінар організувала там група українських лікарів у Польщі (НС 21/1981). На цю тему в додатку «Наша культура» (7/1983) було надруковане його цікаве, багате фактами опрацювання. Юрій Чорний цікавився також мистецтвом. Пам'ятаю, як позичав у власників в Любліні картини Івана Труша, щоби в ательє зробити

якісні фотографії до альбому, який мав бути виданий про цього художника. Отже, з вищевикладеного добре видно, якою різною українською тематикою цікавився зараз покійний д-р Чорний.

За активну діяльність у 1982 році був нагороджений медалью 25-ліття УСКТ. Юрій Чорний підтримував фінансово різні добрі ініціативи в українському середовищі, зокрема долучився до пожертви на дзвін «Юрій» для греко-католицького храму в Любліні. Шкода, що в книжці «Історія греко-католицької спільноти Люблін» (2019) спом'януто його прізвище.

Варто також згадати, що його внук Макс Чорний є юристом (як прадід) і письменником, знаним автором багатьох детективів польською мовою.

Після довгої хвороби доктор медичних наук Юрій Чорний упокоївся 12 серпня 2020 року, проживши 82 роки. Похоронні відправи провів римо-католицький священник разом із о. митратом Стефаном Батрухом. Д-р Юрій Чорний похований в Любліні на православному цвинтарі по вулиці Липовій в секторі «К».

Нехай з Богом спочиває, бо дорога до неба відкрита для того, хто служить людям і Батьківщині, та не питає, що за це буде мати.

Вічна Йому пам'ять!

Роман МАТВІЙЧИНА

XXV INAUGURACJA ROKU KULTURALNEGO UKRAIŃCÓW WARMII I MAZUR

ВІДКРИТТЯ КУЛЬТУРНОГО СЕЗОНУ УКРАЇНЦІВ ВАРМІЇ та МАЗУР

в Сроковському осередку культури
Srokowski Ośrodek Kultury

26 вересня 2020 р.
26 września 2020 r.

Об'єднання українців у Польщі

У програмі / W programie:

- 15.30 – Відкриття виставки з нагоди XXX-річчя ОУП «НАС МАЛО НЕ БУТИ»
Otwarcie wystawy poświęconej XXX-lecie ZUwP „MIELIŚMY ZNIKNAĆ”
- 16.15 – Концерт «Ми, УКРАЇНЦІ. Ми є. І будемо» - XXX-річчя ОУП
Koncert „Ukraińcy. Jesteśmy. I będziemy” - XXX-lecie ZUwP

Виступлять/Wystąpią:

- Ансамбль українського танцю і пісні «ДУМКА» з Гурова Ілавецького/
Zespół Ukraińskiego Tańca Ludowego i Pieśni „DUMKA” z Górowa Iławeckiego
- Вокальний гурт «ЖУРАВКА» з Гурова Ілавецького
Grupa wokalna „ŻURAWKA” z Górowa Iławeckiego
- Театральний гурт Комплексу шкіл з українською мовою навчання в Гурові Ілавецькому
Grupa Teatralna Zespołu Szkół z Ukraińskim Językiem Nauczania w Górowie Iławeckim
- Вокально-інструментальна група « СЛОВ'ЯНСЬКА ДУША » з Гданська
Grupa Wokalno-Instrumentalna „SŁOWIAŃSKA DUSZA” z Gdańska.

Zrealizowano dzięki dotacjom:
MSWiA, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
Urzędu Gminy Srokowo, Starostwa Powiatowego w Kętrzynie

Patronat medialny:
Media-patronat:

Греко-католицька спільнота в Ельблонзі
будує нову святиню.
З цією метою проводимо різні заходи,
щоб зібрати кошти.

Від імені спільноти греко-католицької парафії
Народження Св. Івана Хрестителя в Ельблонзі
Парафія Грекокатолицька w Elblągu, ul. Poznańska 2a
Bank PeKaO S.A. I oddział w Elblągu
nr konta: 87 1240 1226 1111 0000 1404 5318

З глибоким сумом повідомляємо,
що 3 вересня 2020 року після довгої хвороби
відійшов у вічність

бл.п. Григорій Волощакевич

народжений 14 лютого 1932 року
в селі Мости біля Гребенного,
виселений з родиною на Жулави.

У 50-х роках переїхав до Гданська, де працював у
Гданській корабельні.

Відійшла добра і чесна людина, переповнена
любов'ю до своєї родини, церкви і народу.

Висловлюємо щирі слова співчуття

дружині Стефанії,
дочці Івоні та синові Богданові з родинами,
всім знайомим і близьким.

Світла Йому пам'ять!

Управа та члени гданського гуртка ОУП,
церковний хор, парафіяни

XVIII Загальнопольський конкурс малюнків

«Рідні землі дідусів моїми очима»

Роботи можна виконувати у різних техніках (найкращий формат – А3). Просимо не класти на малюнки пластилін та гострі елементи, які можуть знищити дитячі роботи під час транспортування. Братимуться до уваги тільки індивідуальні праці.

На звороті просимо вказати:

- ім'я і прізвище • клас і школу, вік автора • адресу і номер телефону.

Професійне журі оцінюватиме виконавців у категоріях:

- 1) діти дошкільного віку (до 6 років);
- 2) школярі 7-9 років (початкова школа);
- 3) школярі 10-12 років;
- 4) школярі 13-15 років.

Найкращі роботи будуть нагороджені та експоновані під час XLV Фестивалю українських дитячих ансамблів – Кошалін-2020.

Ми не повертаємо малюнки!

Роботи просимо надсилати до 30 вересня 2020

на адресу:

Зwiązek Ukraińców w Polsce,
Zarząd Oddziału w Koszalinie,
ul. J. Piłsudskiego 6/1, 75-500 Koszalin.

тел.: 94 1342-64-70, 884-994-009 zup_koszalin@wp.pl

Управа відділу ОУП у Кошаліні

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Повідомляємо, що з 1 січня 2021 року ціна одного примірника газети буде становити 4.30 злотих. Зміна ціни відбувається у зв'язку зі збільшенням витрат на видавничий процес і висилку газети.

Об'єднання українців у Польщі

Українське історичне товариство у Польщі вітає
д-ра габ. Ярослава Сирника,
професора Вроцлавського університету,
з обранням на посаду проректора факультету гуманітарних і педагогічних наук Вроцлавського університету. Призначення на цей важливий пост є Вашим особистим досягненням та визнанням Вас як дослідника та українця. Бажаємо Вам витривалості, успіхів та відсутності труднощів під час виконання своїх обов'язків.

Від імені Українського історичного
товариства у Польщі
Професор Роман Дрозд

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slovo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, zastępca redaktora
naczelnego – Paweł Łoza, sekretarz – Tetiana Daniuchenko, redaktorzy – Igor Szczerba
(Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-
Macyńska (Przemyśl), redaktor stylistyczny – Olga Rusina, redaktor techniczny – Olga
Michaluk, prenumerata, reklama – Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Stefan Migus (Olsztyn), Janusz Bakunowicz (Bielsk Podlaski), Anastazja
Krawczuk (Warszawa), Anastazja Kanarska (Lwów), Piotr Andrusieczko (Poznań, Kijów),
Olesia Gieral (Lublin), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok),
Oksana Kulczewicz (Legnica), Igor Isajew (Warszawa), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski),
Mikołaj Pipka (Przemyśl), Olena Humeniuk (Kijów), Kateryna Semchuk (Kijów), Adam
Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77, 677-88-05 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), fax: 22 679-96-95,

E-mail: zupw@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: <http://www.oup.ukraina.com.pl>

Fotokład: Redakcja „Nasze Slovo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. Nakład 2700 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
Związek Ukraińców w Polsce Z.G., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN, EURO, CAD:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo
ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami
tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slovo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u,
w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie
www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl
lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00
lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

